

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: «CİNAYƏT HÜQUQU»

«CİNAYƏT HÜQUQU» fənni üzrə

MÜHAZİRƏ

MÖVZU №25: «İqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlər»

Vaxt:- 4 saat

Tərtib etdi: “Cinayət hüququ” kafedrasının rəisi,
polis polkovniki
İmrəli Məmmədli

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilib və bəyənilib.

Protokol № _____ « _____ » _____ 2016-cı il.

BAKI – 2016

Mövzu 25: **İqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlər**

PLAN

GİRİŞ

- 1.«Bu cinayətlərin anlayışı və ümumi xarakteristikası. Hüquqi və fiziki şəxslərin sahibkarlıq və digər iqtisadi fəaliyyəti sahəsində olan cinayətlər»
- 2.Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə-kredit fəaliyyətini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlər
- 3.Gömrük sərhədlərindən maddi nemətlərin qanuni keçirilməsini müəyyənləşdirən dövlət qaydalarına qəsd edən cinayətlər
4. Vergi və digər ödəmələrin hesablanması və ödənilməsi qaydalarına qəsd edən cinayətlər
- 5.Əhaliyə xidmət və ticarət sənayesini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlər

NƏTİCƏ

Ə d ə b i y y a t

- 1.Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası. Bakı.2020
- 2.Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı.2020
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası. prof. F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə Bakı. 2019
4. Əfəndiyev E.M. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şərhı. Xüsusi hissə. Baakı. 2001.
- 5.Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi. Bakı. 2016
7. Paşayev Q.Ş.Azərbaycanın xarici iqtisadi fəaliyyətinin cinayət və gömrük qanunvericiliyi ilə mühafizəsi. Bakı. 1992
8. İmanlı M.K Cinayət hüququ Xüsusi hissə Dərslik. Bakı, 2009
- 9.Ağayev İ. Azərbaycan Respublikasının cinayət hüququ. Ümumi və Xüsusi hissələr. “Nurlar” nəşriyyatı, Bakı, 2010.
10. İmanov M.Azərbaycan Respublikasında qaçaqmalçılıq əməlləri ilə cinayət hüquqi mübarizə məsələləri. Bakı. 1999.
11. Уголовное прово. Оснбенная часть. Учебник. (под.ред.д.й.н.проф Н.И.Ветрова и. д.й.н проф. Ляпунова.) Москва. 2003
11. Верин В.Р.Преступленияв сфере еканомики. Москва.1999.
- 12.Коментарий к уголовному кодексу Российской федерация. Москва.2004
13. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (под. ред. Скуратова Ю.И. и Лебедева В.М). М., 2013.

Sual № 1. Bu cinayətlərin anlayışı və ümumi xarakteristikası. Hüquqi və fiziki şəxslərin sahibkarlıq və digər iqtisadi fəaliyyəti sahəsində olan cinayətlər.

Qüvvədə olan CM Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsaslanaraq, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının, mülkiyyət formalarının, eləcə də iqtisadi fəaliyyətin azad olması müddəaları üzərində qurulan ictimai münasibətləri qoruyur.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 15-ci maddəsinə müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasında İqtisadiyyatın inkişafı müxtəlif mülkiyyət növlərinə əsaslanaraq xalqın rifahının yüksəldilməsinə xidmət edir.

Bununla yanaşı iqtisadi münasibətlərdə inhisarçılığa və haqsız rəqabətə yol verilmir.

Qeyd olunan konstitusion normalar bazar iqtisadiyyatının mövcudluğu və inkişafını təmin edən əsas başlanğıclardır. Bu müddəalar ümumi prinsiplər haqqında bəhs edərək, onların məzmununu və realizəsi mexanizmi açıqlamır. Bu məsələlər digər normativ aktlar vasitəsilə həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikası CM-nin iqtisadi sahədə cinayətlər adlı IX bölməsi iki fəsildən:

«Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər» və «İqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlər» adlı fəsillərindən ibarətdir.

«İqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlər» fəsili 24 müstəqil tərkibi nizamlayaraq, onların qəsd etdiyi sosial və maddi dəyərləri ayrıca göstərsə də, lakin bu əməllərin törədilməsilə pozulan ictimai münasibətlərin növünə, bu əməllərin zahiri görünüşünə, törədilməsinə olan psixi münasibətə və cinayətin subyektinə görə ümumiləşdirilməsi mümkün və zəruridir.

Bu cinayətlərin qrup obyekti-iqtisadi fəaliyyət sahəsində yaranan, qarşılıqlı əlaqədə olan eyni növlü ictimai münasibətlərin məcmusudur. Bu növ cinayətlər sırasından iqtisadi fəaliyyətin dövlət nizamına salması sahəsində baş verən xüsusi növünü ayırmaq olar. Buna misal olaraq Azərbaycan Respublikası CM-nin 190,

191, 197, 204, 206, 207, 208, 209, 213-cü maddələrini göstərmək olar. Digər cinayətlər isə iqtisadi fəaliyyətin konkret sahələrində törədilir.

Bu növ cinayətlərin bilavasitə obyekt-iqtisadi fəaliyyət sahəsində yaranan və bu fəaliyyətin konkret növlərini nizamlayan (məs, sahibkarlıq fəaliyyəti, torpaqla əlaqədar əlaqədar qanunsuz əqdlərin qeydiyyatı), iqtisadi fəaliyyət subyektinin (məsələn müflisləşmə zamanı), və ya istehlakçıların hüquq və qanuni mənafelərini qoruyan (istehlakçıları aldatma və ya pis keyfiyyətli məhsul istehsal etmə və satma) konkret ictimai münasibətlərdir. Bəzi cinayətlərin tərkibi əlavə bilavasitə obyekt, yəni ziyanın yetirilməsi və ya yetirilməsi hədəsini şərt kimi əhatə edir (məsələn, qaçaqmalçılıq).

Belə növ cinayətlər üçün əsas amillərdən biri də cinayətin predmetidir. Məsələn, əmtəə nişanı (maddə 197), qiymətli kağızlar (maddə 203), hesabat kartları (maddə 205) və s.

Bu cinayətlərin obyektiv cəhətinin ifadə olunması həm hərəkət, həm də hərəkətsizliklə mümkündür. Bir neçə tərkiblərin əsas əlaməti kimi ictimai-təhlükəli əməlin törədilməsi üsulu çıxış edir. Məsələn, inhisarçılıq hərəkətləri və rəqabəti məhdudlaşdırma cinayətinin törədilmə üsulu (maddə 159.1. İnhisarcasına yüksək və ya inhisarcasına aşağı qiymət təyin etməklə, habelə bazarı bölüşdürməklə, bazara daxil olan imkanını məhdudlaşdırmaqla, ondan iqtisadi fəaliyyətin digər subyektini kənarlaşdırmaqla, vahid qiymət təyin etməklə və ya saxlamaqla inhisarçılıq hərəkətini etmə» (qaçaqmalçılığın törədilməsi üsulu (maddə 206.1. «Qaçaqmalçılıq, yəni Azərbaycan Respublikasının Gömrük sərhədlərindən, gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, yaxud sənədlərin və ya gömrük eyniləşdirilməsi vəsaitlərindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə yaxud bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə»).

Digər tərkiblərin obyektiv cəhətinin əsas əlaməti kimi maddi-zərərin vurulması ilə bağlı olan ictimai təhlükəli nəticənin olması çıxış edir; məsələn, billə-bilə yalan reklam etmə (m. 198; müflisləşmə (SM, m) zamanı qanunsuz hərəkətlər (CM, m. 210). Bəzi maddələrdə xeyli, külli miqdar anlayışlarının açıqlanmasına dair qeydlər mövcuddur. Bu məqsədlə qanunverici min. əmək. haqqı məbləği

qismində 23 dekabr 2000-ci il tarixli «şərti maliyyə vahidi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu rəhbər tutulur.

İqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlərin subyektiv cəhəti hər bir halda təqsirin qəsd formasında törədilir. Ehtiyatsızlıqla törədilən cinayətlər olmasa təqsirin qarışıq formasına rast gəlmək olar. Bu zaman cinayətin subyektinin ictimai-təhlükəli əmələ olan münasibəti qəsd formasında olduğu halda nəticə ehtiyatsızlıqdan baş verir. Məsələn, CM, maddə 190.2, 200.4. Bu növ əməllərin ictimai təhlükəli olması və cinayət hesab edilməsi həmin əməlin qəsdən və ya ehtiyatsızlıqla törədilməsi məsələsindən asılıdır. Belə ki, CM-nin 194-cü maddəsi (Billə-bilə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlak alma və ya satma); 198-ci maddəsi (billə-bilə yalan reklam etmə); 203-cü maddəsi (Qiymətli kağızların buraxılması (emissiyası) qaydalarını pozma) və s.

Bu cinayətlərin obyektiv cəhətinin əlavə əlamətləri xüsusi yer tutur, beləki CM-nin 207, 208-ci maddələrində göstərilmiş cinayətlərin cinayətin edilmə yeri fərqlənir. Yəni burada cinayətin predmeti olan müvafiq sərvət və vəsaitin mütləq xarici ölkədə, Azərbaycan Respublikasının ərazi hüdüdlərindən kənara çıxarılmış şəkildə olmalıdır.

Subyektiv cəhətin əlavə əlamətləri kimi isə məqsəd və motivin aydınlaşdırılması tövsifi əhəmiyyətə malikdir. Belə ki, bəzi tərkiblərin törədilmə məqsədi normanın özündə göstərilmiş CM-nin 193.1-ci maddəsi (yalançı sahibkarlıq) 202.1-ci maddəsi (kommersiya və ya bank sirri olan məlumatları qanunsuz yolla əldə etmə və ya yayma). Bu növ cinayətlər, adətən, tamah (CM, m. 194, 206), şəxsi (CM, m.190.191), karyerizm (m.199) törədilir.

Bu cinayətlərin subyektiv həm ümumi, həm də xüsusi ola bilər. Xüsusi subyektlər tərəfindən törədilən cinayətlərə misal olaraq, CM-nin 191-ci maddəsini (Torpaqla əlaqədar qanunsuz əqdlərin qeydiyyatı), 203-cü maddəsini (qiymətli kağızların buraxılması (emissiyalı) qaydalarını pozma və s göstərmək olar. Xüsusi obyekt kimi burada dövlət və ya bələdiyyə orqanlarının vəzifəli şəxsləri, təşkilat rəhbərləri, fərdi sahibkarlıq, kommersiya təşkilatlarının mülkiyyətçiləri və s. çıxış edir.

CM-nin 24-cü fəslində 24 qruplaşdırılmış cinayət tərkiblərini bir neçə qrupa bölmək olar:

I qrupa hüquqi şəxslərin və təsərrüfat subyektlərinin sahibkarlıq və digər iqtisadi fəaliyyətlərini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlər aid edilmişdir. Bu məqsədlə yuxarıda adı çəkilən qrupa daxil olan tərkiblərin təhlilini verməyi məqsədəuyğun hesab edirəm.

Bu qrupa daxil olan ilk tərkib kimi qanuni sahibkarlıq fəaliyyətinə mane olma əməli çıxış edir. Bu tərkib 2 hissədən, CM-nin 190, 192-198, 202-205, 210-212-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş «xeyli miqdar» anlayışlarını şərh edən qeyddən ibarətdir.

Əməli bilavasitə obyekt qanunvericilikdə təminat verilmiş sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququna riayət edilməsini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

«Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanuna müvafiq olaraq, vətəndaşlar həm hüquqi şəxs yaratmaqla, həm də hüquqi şəxs yaratmadan fərdi sahibkar kimi dövlət qeydiyyatına alınma anından sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq hüququna malikdirlər.

Bu əmələ əsas bilavasitə obyekt kimi iqtisadi fəaliyyətin dövlət nizamlaşdırılması sahəsində dövlət və ya bələdiyyə orqanlarının fəaliyyətin müəyyən edən ictimai münasibətlərdir. Əlavə bilavasitə obyekt isə – sahibkarlıq və ya digər iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olma ilə bağlı ictimai münasibətlərdir. Bu zaman əlavə bilavasitə obyektə ziyan dəyməsi, vəzifəli şəxslərin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsində mütləq şərtidir.

Tərkibin dispozisiyasında qeyd olunan şərtlərin yalnız 2 formasında cinayətin predmeti mövcuddur – xüsusi razılığın (lisenziyanın) verilməsindən qanunsuz olaraq imtina etmə və ya onun verilməsindən boyun qaçırma anında.

İlk növbədə, lisenziya rəsmi sənəd olub, müvafiq qeydiyyatlar aparılan hüquqi reystr qismində çıxış edir. Məhz buna görə də göstərilmiş əsaslara görə vəzifəli şəxsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etdikdə, həmin sənədlərin cinayətin predmeti olub-olmamasını aydınlaşdırmaq lazımdır.

Qanuni sahibkarlıq fəaliyyətinə mane olma formal tərkibli cinayət hesab olunur.

Qanuni sahibkarlıq fəaliyyətinə mane olma əməli həm hərəkətlə (imtina etmə, məhdudlaşdırma, qanunsuz müdaxilə), həm də hərəkətsizliklə (boyun qaçırma) törədilməsini mümkün sayır.

Fərdi sahibkarın və ya kommersiya təşkilatının qeydiyyatından qanunsuz olaraq imtina etmə və ya onların qeydiyyatından boyun qaçırma, müəyyən fəaliyyət növünü həyata keçirmək üçün xüsusi razılığın (lisenziyanın) verilməsindən qanunsuz olaraq imtina etmə və ya boyun qaçırma vəzifəli şəxsin bel növ qeydiyyatın həyata keçirilməsi və ya xüsusi razılığın lisenziyanın (verilməsinin lazım olub-olmaması nəzərə alınmalıdır. Yalnız bu halda qanunsuz imtina etmə və ya boyun qaçırma cinayətin tərkibini yaradır.

Qeyd olunduğu kimi, qeydiyyatın həyata keçirilməsindən və ya lisenziyanın verilməsindən boyun qaçırma-hərəkətsizlikdir. Belə halda aşağıdakılar müəyyənləşdirilməlidir: 1) vəzifəli şəxs bu hərəkətlərin həyata keçirilməsi səlahiyyətindəndimi; 2) vəzifəli şəxsin belə hərəkətlərin həyata keçirilməsi üçün real imkanlar varmı; 3) vəzifəli şəxs bu hərəkətlərin həyata keçirilməsindən boyun qaçırırımı.

Bu əməlin həyata keçirilməsinin digər forması təşkilati-hüquqi və ya mülkiyyət formasından asılı olmayaraq fərdi sahibkarın və ya kommersiya təşkilatının hüquqlarını və qanuni maraqlarını məhdudlaşdırmalıdır. Cinayətin edilməsinin bu forması konkret qadağaların, tələblərin, göstərişlərin və ya müəyyən hərəkətlərin edilməsində ifadə olunur. Məsələn Nəqliyyatda qeyri-inhisar dövlət komitəsinin idarə edilməsi təşkilati Dəmir yolu idarəsinə yüklərin kommersiya qaydasında daşınmasını həyata keçirən müəssisənin açılmasına müəyyən məhdudlaşdırma qoyulması.

Bu cinayətin edilməsinin digər forması – fərdi sahibkarın və ya kommersiya təşkilatının müstəqilliyini qanunsuz məhdudlaşdırma və ya onların fəaliyyətinə başqa cür qanunsuz müdaxilə etməlidir. Bu əməl sahibkarın müstəqil qərar qəbul etməsi və ya işinin aparılmasına yol verməməkdə ifadə olunur.

Bu cinayət subyektiv cəhətdən təqsirin birbaşa qəsd formasında törədilir. Vəzifəli şəxs dərk edir ki, xidməti səlahiyyətlərindən istifadə etməklə, o, hərəkət etməsi və ya hərəkətsizliklə fərdi sahibkarın və ya kommersiya təşkilatının qanuni fəaliyyətinə mane olur.

Subyektiv cəhətin əlavə əlamətləri kimi cinayətin məqsədi və motivi müxtəlif ola bilər. Tövsiyə üçün əhəmiyyəti olmasa da, məhkəmə tərəfindən cəza təyinində nəzərə alınmalıdır.

Cinayətin subyektiv xüsusiyyəti-dövlət hakimiyyəti və ya bələdiyyə orqanlarının vəzifəli şəxsdir. Vəzifəli şəxsin tərifini 308-ci maddəsinin qeydində verilmişdir.

CM-nin növbəti 191-ci maddəsi də vəzifəli şəxsləri torpaqla əlaqədar qanunsuz əqdlərin qeydiyyata alınmasından çəkindirmək məqsədilə anoloci məsuliyyət müəyyən etmişdir.

Dispozisiyanın əlamətlərinə görə apardığımız bölgünün bu qrupunun məqsədi vəzifəli şəxslər tərəfindən qanunsuz hərəkətlərin həyata keçirilməsi ilə dövlət qulluğu mənafeyi ilə yerli özünüidarə orqanlarında, habelə kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarında qulluq mənafeyi sahəsini tənzimləyərək, orada qanunsuzluqların baş verməsinin qarşısını almaqdan ibarət deyil. Bu vəzifəni CM-nin 33-cü fəslə «yerinə yetirir. Bu bölgünün əsas məqsədi ölkənin iqtisadi sisteminin sabitliyinin və etibarlılığının, maliyyə əməliyyatlarının həyata keçirilməsi, pul-kredit münasibətlərinin nizama salınması dövrində olan pul və maddi sərvətlər üzərində dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi, azad sahibkarlıq fəaliyyəti üçün şəraitin yaradılması, iqtisadi sahədə, habelə mülkiyyətlə bağlı fiziki və hüquqi şəxslərin, o cümlədən dövlətin qanuni mənafehlərini qorumaqdan və bunun üçün zəruri şəraitin yaradılmasından ibarətdir.

Torpaqla əlaqədar qanunsuz əqdlərin qeydiyyata alınmasının bilavasitə obyektini dövlət hakimiyyətinə və ya bələdiyyə orqanlarının torpaq sahələrinin istifadəyə və ya sahibliyə verilməsi, habelə götürülməsi fəaliyyətini nizamlama və ona nəzarət etmə ilə bağlı ictimai münasibətlər təşkil edir.

Cinayət obyektiv cəhətdən billə-bilə qanunsuz əqdləri qeydiyyatata alma, dövlət torpaq kadastrının uçot məlumatları nı təhrif etmə, habelə torpaq haqqının miqdarın qəsdən azaltmada ifadə olunur. Bundan irəli gələrək əməlin törədilməsinin formasını qeyd etmək olar.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 238.1-ci maddəsinə əsasən, torpaq daşınmaz əmlak kimi mülkiyyət hüququnun lbyektidir. Mülkiyyət hüququ və daşınmaz əmlaka digər hüquqlar, bu hüquqların məhdudlaşdırılması, əmələ gəlməsi, başqasına keçməsi və xitamı dövlət qeydiyyatına alınmalıdır. Daşınmaz əmlaka mülkiyyət hüququ onun verilməsinin daşınmaz əmlakın dövlət reystrində qeydə alındığı andan əldə edənə keçir. 9MM-nin 178.1-ci maddəsi).

«Torpaq bazarı haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 19-cu maddəsinə əsasən, torpaq üzərində bütün hüquqlar, o cümlədən alqı-satqı. ipoteka, vərəsəlik, icarə. bağışlama müqavilələri, aktları və torpaqla bağlı əqdlər Dövlət torpaq kadastrında və dövlət torpaq reystrində qeydiyyatata alınır.

CM-nin 191-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibi formaldır. Obyektiv cəhəti təşkil edən əməllərdən hər hansı birinin törədildiyi andan cinayət başa çatmış sayılır.

Cinayətin subyektiv cəhəti birbaşa qəsdlə ifadə olunur. Vəzifəli şəxs dərək edir ki, öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə o, torpaqla bağlı qanunsuz əqdlərin qeydiyyatını aparır, dövlət torpaq haqqının miqdarını aşağı salır və bunu arzılayır. Bu zaman cinayətin subyektiv qanunsuz əqdin qeydiyyatından müəyyən mənfəət əldə etdikdə, əməl tamah məqsədilə törədilmiş olur.

Subyektiv cəhətdən əməl hətta şəxsi niyyətlə də edilə bilər.

Əgər şəxs əməli tamah motivi ilə törədərək, mənfəət formasında rüşvətlə ifadə olunan qanunsuz mükafatlandırılmışsa, belə halda törədilmiş əməlləri CM-nin 191 və 311-di maddəsi ilə cinayətlərin məcmusu qaydasında tövsif etmək lazımdır.

Cinayətin subyektiv xüsusiyyəti yalnız dövlət hakimiyyəti və ya bələdiyyə orqanlarında müvafiq vəzifə tutan şəxsdir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, qanunsuz əqdlərin qeydiyyatını apararkən vəzifəli şəxs, ona həvalə edilmiş səlahiyyətlərindən sui-istifadə edərək və ya xidməti səlahiyyətlərini aşaraq qanunsuz hərəkətləri edə bilər, dövlət uçot kadastrının uçot məlumatlarını təhrif edən zaman isə yalnız həmin rəsmi sənədin onda olduğu şəxs (Ədliyyə Nazirliyinin əməkdaşı) öz qulluq mövqeyindən sui-istifadə edərək törə bilər.

CM-nin 192-ci maddəsi Qanunsuz Sahibkarlıqla məşğul olmağa görə məsuliyyət müəyyən etmişdir. Bu cinayətin bilavasitə obyekt–sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmanı nizamlayan ictimai münasibətlərdir.

Əməl obyektiv cəhətdən 3 əlamətlə xarakterizə olunur:

1. əməlin törədilməsi;
2. vətəndaşlara, təşkilatlara və ya dövlətə xeyli və ya külli miqdarda ziyan vurulması ilə bağlı ictimai təhlükəli nəticənin baş verməsi;
3. əməllə nəticə arasında olan səbəbli əlaqənin olması.

Qeyd olunanlarla yanaşı əməlin obyektiv cəhətinə iri həcmdə gəlirin təqsirləndirilən şəxs tərəfindən əldə edilməsi daxildir.

Qanunsuz sahibkarlığın əlaəmtlərini müəyyən edərkən qanunverici həmin əməlin törədilməsi formalarını müəyyən etmişdir:

a) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatına alınmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olma;

b) xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunduğu halda belə razılıq (lisenziya) almadan;

v) lisenziyalaşdırma şərtlərinin pozulması ilə həyata keçirilən sahibkarlıq fəaliyyəti;

Əməl vətəndaşlara, təşkilatlara və ya dövlətə xeyli və ya külli miqdarda ziyan vurmaqla bağlı ictimai-təhlükəli nəticə baş verdikdə və ya qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyəti nəticəsində iri həcmdə maddi vəsaitlərin əldə edilməsi faktı aşkar olunduqda başa çatmış hesab olunur.

Qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyətini cinayət əməli kimi inzibati xətdən (İXM, maddə 199) fərqləndirən məhz az miqdarda olmayan ziyanın dəyməsidir.

Cinayətin subyektiv cəhəti qəsd formasında olur. Təqsirli şəxs müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatına alınmadan və ya xüsusi razılıq (lisenziya) tələb olunduğu halda belə razılıq (lisenziya) almadan, həmçinin lisenziyalaşdırılma şərtlərinin pozulması ilə həyata keçirilən sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmanın cinayət olduğunu dərk edir, xeyli və ya külli miqdarda ziyanın vurulmasını arzulayır, yaxud səmimi surətdə buna yol verir. Deməli, cinayət həm birbaşa, həm də dolaylı qəsd formasında törədilə bilər.

Bununla yanaşı billə-bilə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olma zamanı ehtiyatsızlıqdan ictimai-təhlükəli nəticənin baş verməsi mümkündür. Məsələn, lisenziyalaşdırılma şərtlərini pozmaqla həkimlik fəaliyyəti ilə məşğul olma zamanı ehtiyatsızlıqdan vətəndaşın sağlamlığına zərər vurma.

Cinayətin subyektiv qismində sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq məqsədilə müəyyən şərtlərə əməl etməyə borclu olan Azərbaycan Respublikasının 16 yaşına çatmış anlaqlı vətəndaşlar.

Lisenziyalaşdırma şərtlərini pozmaqla sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmanın subyektiv yalnız lisenziyalı olan sahibkardır.

Konkret şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edərkən nəzərə almaq lazımdır ki, fizik şəxs 18 yaşına çatdıqdan sonra müstəqil və qanuni nümayəndəsinin razılığı ilə 16 yaşında da (emansipasiya) məşğul olur.

CM-nin 193-cü maddəsi yalançı sahibkarlıq üçün məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur. yalançı sahibkarlıq-kredit almaq, rüsumlardan azad olmaq və ya digər əmlak mənfəəti əldə etmək, yaxud qadağan edilmiş fəaliyyəti gizlətmək məqsədilə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirmək niyyəti olmadan müəssisə və ya digər hüquqi şəxsin yaradılmasını xarakterizə edir.

Bu cinayətin bilavasitə obyekt – sahibkarlıq və digər kommersiya fəaliyyətini nizamlayan ictimai münasibətlərdən ibarətdir.

Cinayət məsuliyyətinin yaranmasının əsas şərti əlavə bilavasitə obyektə – vətəndaşların hüquq və maraqlarına, təşkilatların, dövlətin qanuni mənafeələrinə ziyan yetirilməkdə ifadə olunur.

Obyektiv cəhətdən ictimai-təhlükəli əməlin törədilməsində belə xarakterli nəticənin baş verməsində və əməllə arasında olan səbəbli əlaqənin olmasından ibarətdir. Burada əməl yalnız hərəkət formasında edilə bilər, çünki yalnız sahibkarlığın məzmununu kommersiya təşkilatının yaranması təşkil edir. Belə ki, bu əməl özündə qeydiyyat üçün sənədlərin hazırlanması və ya lisenziyanın alınması hərəkətini cəmləşdirir. Bu zaman təsis edilənlərin iclası keçirilir. Nizamnamə qəbul olunur, zəruri hallarda isə müqavilə imzalanır.

Qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkibli cinayətdir.

Yalnız sahibkarlığın subyektiv cəhəti təqsirin birbaşa qəsd formasında və xüsusi məqsədlə törədilir. Təqsirləndirilən şəxs sahibkarlıq və ya bank fəaliyyətini həyata keçirmək məqsədi olmadan kommersiya təşkilatını yaratdığını dərk edir, vətəndaşlara, təşkilatlara və ya dövlətə maddi ziyanın mütləq dəyəcəyini görür və onun dəyməsini dərk edir və arzulayır.

Məqsəd xüsusi, subyektiv cəhətin əsas əlaməti kimi çıxış edir.

Cinayətin subyektiv kommersiya fəaliyyətini həyata keçirmək niyyətində olan hər hansı bir 16 yaşına çatmış, anlaqlı şəxsdir.

CM-nin 194-cü maddəsi billə-bilə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakı alma və ya satma əməlinə görə məsuliyyət müəyyən etmişdir.

Əməlin bilavasitə obyektiv mülki hüquq normaları ilə nizamlanan, əmlakın alqı-satqısına yönəlmiş əqdlərin bağlanması və iqtisadi sahədə yaranan ictimai münasibətlərdir.

Cinayətin predmeti-ictimai təhlükəli əməlin törədilməsi yolu ilə əldə edilmiş əmlakdır.

Cinayətin obyektiv cəhəti aşağıdakı göstərilən hərəkətlərdən birinin törədilməsində ifadə olunur: alma və ya satma.

Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakı alma , əmlakın əvəzli və ya əvəzli qaydada istənilən formada əmlakın əldə edilməsinə yönəldilmiş əqdin bağlanmasıdır.

Satma əmlakın satılması, bağışlanması, dəyişdirilməsi, borcun və ya icarə haqqının ödənilməsində ifadə olunur.

Qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkiblidir.

Əməl subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə törədilir. Cinayət törətmiş şəxs cinayət yolu cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın aldığını və belə satmasını dərk edir və bunu arzulayır.

Cinayətin subyektivi ümumidir, 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxslərdir.

Göstərilən əməlin törədilməsi yalnız cinayətkarlara qabaqcadan vəd olunduqda, CM-nin 194-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

CM-nin 194-cü maddəsi aşağıdakı tövsifedici əlamətləri müəyyən etmişdir:

1. qabaqcadan əlbir olan bir qrupp şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi;
2. vəzifəli şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilməsi;
3. əvvəllər bu cinayətə görə məhkum edilmiş şəxs tərəfindən törədilməsi;
4. külli miqdarda törədilməsi.

Haqsız rəqabətin həyata keçirilməsinin formalarından biri də əmtəə nişanlarından qanunsuz istifadə etməkdir.

CM-nin 197-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməlin bilavasitə obyektivi ədalətli rəqabəti və əmtəə nişanından istifadə etmə hüququna nizama salan ictimai münasibətlərdir.

Əməlin predmeti, əmtəə. xidmət etmə və ya mənşə yerinin nişanıdır. Əmtəə nişanının əldə edilməsi. istifadəsi və qorunması Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirilir.

Əməlin obyektiv cəhəti hərəkət formasında özgənin əmtəə və ya xidmət etmə nişanlarından. mənşə yerinin adından və ya eynicinsli əmtəənin adına oxşar adlardan istifadə etməkdə ifadə olunur. Burada ziyan həm əmtəə nişanından qanunsuz istifadə edənə, həm də onun sahibinə vurula bilər. Onun nəticəsi həm əmtəə istehsal edənlərin maddi vəziyyətində təzahür oluna bilər.

Əməllə nəticə arasında mütləq səbəbli əlaqə mövcud olmalıdır.

Cinayət subyektiv cəhəti birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Təqsirli şəxs qanunsuz əmtəə, xidmət etmə, mənşə yerinin və ya eynicinsli əmtəələrin adına oxşar adlardan istifadə etdiyini dərk edir və bunu arzulayır.

Cinayətin subyektiv xüsusidir, qanuni və ya qanunsuz şəkildə sahibkarlıq və ya digər iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olan, habelə idarəetmə funksiyanı həyata keçirən təşkilat rəhbəri, yaxud digər şəxsdir.

Bazar iqtisadiyyatının digər əsas elementlərindən biri əmtəələrin, qulluq və xidmətlərin iqtisadi fəaliyyət subyektləri tərəfindən reklam edilməsidir. Bu münasibətlərin pozulması ilə əlaqədar CM-nin 198-ci maddəsində məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur.

Cinayətin bilavasitə obyektiv –iqtisadi fəaliyyət subyektlərinin ədalətli rəqabətini tənzimləyən ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən hərəkət formasında olan ictimai təhlükəli əməllə, yeni xarakterli nəticə və onlar arasında olan səbəbli əlaqə ilə xarakterizə olunur. Billə-bilə yalan reklam etməyə görə məsuliyyət xeyli və ya küllü miqdarda ziyan vurduqda yaranır və məhz obyektiv cəhətin bu əlamətinə görə inzibati xəta olan «Reklam haqqında qanunvericiliyin pozulması»² əməlinə onu fərqləndirir. (İXM.m.221).

Qeyd olunan xarakterdə ziyan əmtəələr, qulluq və xidmətlər haqqında, habelə isctelsalçılarına (icraçılarına, satıcılarına) onların yalan reklam etdikləri məhsula müraciət azaldıqda dəymiş olur.

Qanunvericilik quruluşuna görə tərkib cinayət cinayət tərkibidir.

Cinayət subyektiv cəhətdən təqsirin birbaşa qəsd formasında və tamah motivi ilə edilir.

Billə-bilə yalan informasiyanın yayılması iqtisadi fəaliyyət subyektləri tərəfindən öz əməllərinin, xidmətlər və qulluğunun reklam edilməsi və ya digər rəqibin bazardan kənarlaşdırılması məqsədilə edilə bilər.

Cinayətin subyektiv xüsusi o, reklam fəaliyyətində idarəetmə funksiyasına malik olan sahibkar və təşkilat rəhbəridir.

Reklam istehsalçısı -reklam informasiyasını yayım üçün tam və ya qismən hazırlayan fiziki və ya hüquqi şəxsdir (cinayət subyekti bu hüquqi şəxsin rəhbəri olacaqdır).

Reklam sifarişçisi reklam istehsalı, yerləşdirilməsi və yayılması üçün reklam informasiyasının mənbəyi olan fiziki və ya hüquqi şəxsdir. Lakin təhlil edilən cinayətin subyekti qismində sahibkarlıq fəaliyyəti subyekti olan fiziki şəxs və ya kommersiya təşkilatının müvafiq səlahiyyətli şəxsi çıxış edə bilər.

Əgər əməl CM-nin 34-cü fəslində qeyd olunmuş subyekt tərəfindən törədilsə, məsuliyyət cinayətlərin məcmusu qaydasında həll olunacaqdır.

CM-nin 198-ci maddəsində qeyd olunmuş 2 hal əməlin cinayət-hüquqi qüvvəsindən bəhs edir:

- 1) Xeyli miqdarda törədilməsi;
- 2) külli miqdarda törədilməsi.

Bazar iqtisadiyyatı, ilk növbədə bazarı, ticarətin özünü nizamasalma qanunlarının qüvvədə olması deməkdir. Belə şəraitdə haqlı. Ədalətli rəqabətin aparılması bazarın fəaliyyət göstərməsi və inkişafı üçün əsas şərtlərdən biridir. Bu zaman dövlət idarəetmənin nizamlaya və mühafizəedici funksiyalarından istifadə etməklə, iqtisadi fəaliyyət subyektlərinin fəaliyyətinə müdaxilə etməlidirlər.

CM-nin 199-cü maddəsində verilmiş inhisarçılıq hərəkətləri və rəqabəti məhdudlaşdırma cinayətinin bilavasitə obyekt-bazarda əsaslı mövqe tutan subyektlərin fəaliyyətini nə haqlı rəqabətini nizama salan ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən əməlin törədilməsi 2 formada çıxış edir: inhisarcasına yüksək və inhisarcasına aşağı qiymətlərin qoulmasına yönəlmiş inhisarçılıq hərəkətləri; rəqabətin məhdudlaşdırılması. Qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkiblidir.

İnhisarçılıq hərəkətləri və rəqabəti məhdudlaşdırma əməlinin subyektiv cəhəti təqsirin birbaşa qəsd formasında törədilir.

Hərəkət şəxsi hədə-qorxu ilə tələb etmə əlamətləri olmadan zor işlətmək. Özgənin əmlakını məhv etmək və ya zədələmək. Habelə zərərçəkmiş şəxsə və ya onun yaxın qohumlarının mənafeyinə əhəmiyyətli zərər vura biləcək məlumatları

yaymaq hədəsi ilə əqdin bağlanmasına və ya onun bağlanmasından imtinaya məcbur etmədə ifadə olunur.

Təqsirləndirilən şəxs dəqiqliklə əqdin predmetini. Onun bağlanması şərtlərini, əqdin bağlanmasına şəxsi məcbur etdikdə. Mütləq müəyyənləşdirməlidir.

Obyektiv cəhətin digər zəruri əlamətlərindən biri də hərəkətin edilməsini asanlaşdıran onun edilməsi üsuludur, özgənin əmlakını məhv etmə və ya zədələmək. Habelə zərərçəkmiş şəxsə və ya onun yaxın qohumlarının mənafeyinə əhəmiyyətli ziyan vura biləcək məlumatları yaymaq hədəsi ilə əqdin bağlanmasına və ya onun bağlanmasından imtina etməyə məcbur etmə.

Şəxsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etmək üçün əlavə bilavasitə obyektə ziyan dəyib-dəyməməsi mütləq aydınlaşdırılmalıdır. Qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkiblidir.

Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa qəsdə ifadə olunur. Şəxs zərərçəkmiş əqdin bağlanmasına və ya bağlanmasından imtinaya məcbur etdiyini dərk edir və bu hərəkətləri etməyi arzulayır.

Əməlin subyektivi ümumidir, 16 yaşına çatmış, ağılaqlı şəxslər də ola bilər.

İnformasiya mülki hüququn obyektlərindən biri olub xidməti. Kommersiya. Habelə ailə sirri təşkil edən məlumatlar sistemidir.

Azərbaycan Respublikasının CM Kommersiya və ya bank sirri olan məlumatları qanunsuz yolla əldə etməyə və ya yaymaq əməlini 202-ci maddədə kriminallaşdırılmışdır.

Əməlin bilavasitə obyektivi kommersiya və ya bank sirlinin mühafizəsini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Cinayətin predmeti – kommersiya və bank sirlidir.

Cinayət obyektiv cəhətdən kommersiya və ya bank sirlini təşkil edən məlumatların toplanması. Həmin məlumatları yaymaq və ya onlardan qanunsuz istifadə etməklə. Tərədilir. Lakin bu əməlin tərədilməsi spesifikliyi onun tərədilməsi üsullarındadır: mənbələri oğurlamaqla. Satın almaqla, yaxud hədələməklə digər qanunsuz üsullu cinayətin tərədilməsi.

Cinayət qanunvericilik quruluşuna görə formaldır, belə ki, dispozisiyada göstərilmiş hərəkətlərdən biri baş verdikdə, başa çatmış hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən birbaşa qəsd və xarakterizə olunur. Şəxs kommersiya və ya bank sirri təşkil edən sənədləri oğurladığını dərk edir və bunu arzulayır. Məqsəd xüsusi. Subyektiv cəhətin əsas əlaməti kimi çıxış edir.

Cinayətin subyektivi ümumidir 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxslərdir.

CM-nin 2002.2-ci maddəsi belə sikkə daşıyan məlumatları yaymağa və ya onlardan istifadə etməyə görə o vaxt məsuliyyət müəyyən edir ki, bu əməl külli miqdarda ziyan vurmuş olsun.

Əməl subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə və xüsusi məqsədlə edilir.

Cinayətin subyektivi xüsusi yə yalnız iqtisadi fəaliyyətin subyektləri sahibkar və ya kommersiya təşkilatının rəhbəri ola bilər. Digər məsuliyyət müəyyən edən CM-nin maddələrindən fərqli olaraq, 109-cu maddə 3 hissəsində sadə dispozisiyası alternativ sanksiyası olan normadan ibarətdir.

Bu maddənin strukturuna əsasən aşağıdakı tövsifedici əlamətləri qeyd etmək olar. Əməl qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən cinayətin törədilməsi; hədə-qorxu ilə tələb etmə əlamətləri olmadan zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmək hədəsi ilə. Habelə özgənə əmlakın məhv etməklə və ya belə məhv etmə. Yaxud zədələmə hədəsi ilə törədilməsi.

II əlamət kimi qeyd olunanlar cinayətin edilməsinin xüsusi üsulu olub. Onun köməyi ilə rəqabət məhdudlaşaraq. İnhisarçılıq meyl edir.

CM-nin 201-ci maddəsi əqdin bağlanmasına və ya onun bağlanmasından imtinaya məcbur etmə əməlinə görə məsuliyyət müəyyən etmişdir.

Cinayətin bilavasitə obyektiv-əqdin bağlanması ilə bağlı ictimai münasibətlərdir.

Bu cinayətdə əlavə bilavasitə obyektiv kimi – zərərçəkmişin qanuni şəxsi maraqları çıxış edir.

Obyektiv cəhətdən əməl hərəkət formasında edilir və törədilməsi üsulu ilə xarakterizə olunur. Sahibkarlıq fəaliyyətinin uğurla inkişaf etdirilməsi üçün real təminatdır.

Belə ki, iqtisadi sahədə cinayətkarlığın qarşısının alınması və işin təkmilləşdirilməsi sahəsində görülən tədbirlərin effektivliyinin artırılması məqsədilə yeni «İqtisadiyyatda Cinayətkarlığa Qarşı Mübarizə İdarəsinin» yaraldılması. Onun bazasının möhkəmləndirilməsi və iqtisadi sahədə səlahiyyətlərinin məzmununu təşkil edən hüquq və vəzifələrin artırılması buna əyani sübutdur. Subyektiv cəhətdən–birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur.

Subyektiv–ümumidir 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxslər ola bilər.

Sual 2. Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə-kredit fəaliyyətini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlər

Bilavasitə iqtisadi fəaliyyət subyektlərinin mənafeələrinin müdafiəsinə və onların maliyyə-kredit münasibətlərinin stimullaşdırılmasına yönəlmiş qaydaların cinayətkar qəsdlərdən müdafiəsi dövlətin hüquq mühafizə fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindəndir.

Təsərrüfat subyektlərinin maliyyə-kredit fəaliyyətini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlərə Azərbaycan Respublikası CM-də 195.196,203,204,205-ci maddələr aid edilmişdir.

CM-nin 195-ci maddəsində qanunsuz kredit alma və ya kreditdən təyinatı üzrə istifadə etməməyə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur. Bilavasitə obyekt bankların və digər kredit təşkilatlarının kredit fəaliyyətini nizamlayan ictimai münasibətlərdir.

Kredit-bank və ya digər kredit təşkilatı tərəfindən borcluya verilən pul vəsaitidir və təhlil olunan tərkibdə məhz cinayətin predmeti kimi çıxış edir.

Cinayətin obyektiv cəhəti aşağıdakı əlamətlərlə müəyyən olunur:

1. kreditin alınması
2. güzəştli şərtlərlə kreditin alınması;
3. kreditdən təyinatı üzrə istifadə etməmə.

Bu əməllər o zaman qanunsuz hesab edilir ki, fərdi sahibkarda və ya təşkilatın rəhbəriində kreditin alınması, güzəştli şərtlərlə kreditin və ya məqsədli dövlət kreditin alınması. Habelə ondan təyinatı üzrə istifadə etməməsi tərkiblə

müəyyən edilmiş konkret üsulla törədilmiş olsun. Bu üsul-banka və ya digər kreditora təşkilatın, yaxud fərdi sahibkarın təsərrüfat və ya maliyyə vəziyyəti barədə bilə-bilə yalan məlumatlar vermədir.

Qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkiblidir. Cinayət ziyanın dəyişməsində ifadə olunana ictimai təhlükəli nəticənin baş verməsi ilə əməl başa çatmış hesab edilir.

Əgər müflisləşmə və ya təşkilatın imkansızlığa – qanunsuz kredit almanın və ya ondan təyinatı üzrə istifadə etməmənin nəticədirsə, bu zaman obyektiv cəhətin əlaməti olan xeyli və ya külli miqdarda ziyanın ifadə olunması üzə çıxır. Subyektiv cəhət birbaşa qəsdə ifadə olunur. Fərdi sahibkar və ya təşkilatın rəhbəri təsərrüfat və ya maliyyə vəziyyəti barədə yalan məlumatlar verməklə. Kreditin, güzəştli şərtlərlə kreditin və ya məqsədli dövlət kreditinin alınması və ya ondan təyinatı üzrə istifadə etməməsini dərk edir və bunu arzulayır.

Cinayətin subyektivi xüsusidir: fərdi sahibkar, yəni qanuna əsasən sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxs və ya təşkilat rəhbəridir (bank direktoru. İdarə heyəti rəhbəri və s)

CM-nin 196-cı maddəsi kreditör borclarını ödəməkdən qəsdən yayınmaya görə məsuliyyət müəyyən etmişdir.

Cinayətin bilavasitə obyektivi –konkret müqavilədə tərəflərin maraqlarını müəyyən edən ictimai münasibətlərdir.

Öz xarakterinə və məzmununa görə bu münasibətlər mülki hüquqi qüvvəyə malikdir.

Cinayət obyektiv cəhətdən təşkilat rəhbərinin və ya vətəndaşların kreditör borclarını. Yaxud qiymətli kağızları ödəməkdən qəsdən yayınmada ifadə olunur.

Əməlin ictimai təhlükəliliyi aşağıdakılara izah olunur ilk növbədə, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş müvafiq qərarı olmalıdır; ikincisi. Kreditörün borclarını ödəmə imkanı və qabiliyyətində olmalıdır.

Cinayət qanunla qorunan obyektə xeyli və ya külli miqdarda ziyan vurulduqda başa çatmış hesab olunur, yəni cinayət maddi tərkiblidir.

Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa qəsdlə törədilir. Təşkilatın rəhbəri və ya fərdi sahibkar məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarını icra etməməklə. O. kreditor borclarını ödəməkdən yayındığını dərk edir və bu öhdəlikləri icra etməməyi arzulayır.

Qanunda birbaşa göstərildiyi kimi cinayətin subyektı xüsusiyyətdir: müstəqil şəxs və ya fərdi sahibkar qismində kredit alan vətəndaş və ya təşkilat rəhbəridir.

CM-in 203-cü maddəsində qiymətli kağızların buraxılması (emissiyası) qaydalarının pozulmasına görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlətin iqtisadi fəaliyyət sahəsində əsas yerlərdən birini nizama salan kağızlar bazarı tutur. Qiymətli kağızların dövriyyəyə buraxılması üzrə fəaliyyətə emissiya deyilir.

Cinayətin bilavasitə obyektı-qiymətli kağızlar bazarını nizama salan ictimai münasibətlərdir. Predmeti isə - qiymətli kağızlar prospekti ola bilər.

Azərbaycan Respublikasının Mülki məəcəlləsi qiymətli kağızların növlərinin siyahısını vermişdir. Lakin təhlil olunan cinayətin predmetinə yalnız bazara buraxılan qiymətli kağızlar daxildir.

Cinayətin obyektiv cəhəti aşağıdakı formaların birində edilə bilər:

1) qiymətli kağızların emissiya prospektinə bilə-bilə etibarlı olmayan məlumatların daxil edilməsi. Bu hərəkət rəsmi sənədin saxtalaşdırılmasının növlərindən biridir;

2) bilə-bilə etibarlı olmayan məlumatları özündə əks etdirən emissiya prospektinin təsdiq edilməsi;

3) bilə-bilə etibarlı olmayan emissiya nəticələrinin təsdiq edilməsi.

Göstərilən hərəkət formaları mütləq xeyli və ya külli miqdarda ziyan vurmaqla törədildikdə cinayət hesab olunur.

Qanunvericilik quruluşuna görə cinayət malddi tərkibliyədir.

Subyektiv cinayətdən əməl təqsirin qəsd formasında edilir. Şəxs qiymətli kağızlar prospektinə etibarlı olmayan bilə-bilə daxil edilməsi, etibarlı olmayan məlumatları özündə əks etdirən emissiya prospektinin təsdiq edilməsi və ya bilə-bilə etibarlı olmayan emissiya nəticələrinin təsdiq edilməsini dərk edir və xeyli,

yaxud külli miqdarda ziyan dəyməsini arzu edir və ya ona yol verir. Beləliklə. Əməl həm birbaşa, həm də dolayı qəsd formasında edilə bilər.

Cinayətin subyekti xüsusidir

CM-nin 2004-cü maddəsi saxta pul və ya qiymətli kağızlar hazırlama və ya satmaya görə məsuliyyət müəyyən etmişdir. Cinayətin bilavasitə obyektı – Azərbaycan Respublikasının kredit-pul sistemi ilə bağlı ictimai münasibətlərdir. Cinayətin predmeti kimi isə Azərbaycan Respublikasının Milli Bankının bank biletləri. Dövlət qiymətli kağızlar çıxış edir.

Cinayətin obyektiv cəhəti əməlin 2 formada həyata keçirilməsini nəzərdə tutur:

- 1) saxta pul və ya qiymətli kağızları hazırlama;
- 2) saxta pul və ya qiymətli kağızları satma.

Saxta pul və ya qiymətli kağızları hazırlama dedikdə, pulun və ya qiymətli kağızların təm və ya qismən saxtalaşdırılması başa düşülür. Saxtalaşdırma əl ilə və ya texniki vasitələrin tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər.

Satma isə dövrüyyəyə saxta bank fəaliyyətinin, dövlət qiymətli kağızlarının, Azərbaycan Respublikasının valyutasında digər qiymətli kağızların və s. buraxılmasıdır. Bu, alqı-satqı. Ödəmə. Valyuta dəyişmə. Pul dəyişdirilməsi və s. zamanı həyata keçirilə bilər. Satmayan görə məsuliyyət hətta saxta pulun və ya qiymətli kağızların dövrüyyəyə buraxılması nəticəsində digər şəxsə olduqda belə (əgər onun saxta olmasını o bilirdisə) yaranır

Cinayət saxta pul və ya qiymətli kağızların hazırlandığı. Saxtalaşdırıldığı. Satıldığı andan başa çatmış hesab edilir, yəni formal tərkiblidir

Subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur məqsəd xüsusidir.

Cinayətin subyekti ümumidir 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxslər ola bilər.

CM-nin 104.2 və 204.3-cü maddələrində cinayətin müxtəlif tövsifedici əlamətləri qeyd olunmuşdur

CM-nin 205-ci maddəsi saxta kredit və ya hesabat kartlarını və ya başqa ödəniş sənədlərini hazırlama və ya satmaya görə məsuliyyət müəyyən etmişdir.

Predmet kimi-qiyəmətli kağız olmayan ödəmə sənədləri. Kredit və ya hesablaşma kartları çıxış edir.

Obyektiv cəhətdən əməl göstərilən sənədlərin hazırlanması və ya satışı ilə ifadə olunur.

Bu əlamətlər CM-nin 204-cü maddəsinin təhlili aparılarkən izah olunmuşdur.

Cinayət göçtərilən hərəkətlərin edildiyi andan başa çatmış hesab edilir.

Subyektia cəhətdən əməl təqsirin birbaşa qəsd formaasında və xüsusi məqsədlə törədilir. Şəxs qiymətli kağız sayılmayan saxta kredit və ya hesabat kartlarını və ya başqa ödəniş sənədlərini satış məqsədi ilə hazırladığını dərk edir və bunu arzulayır.

Cinayətin subyektii ümumidir, 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxsdir,

Müflisləşmə prosesini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlər.

Sahibkarlıq fəaliyyəti. Eləcə də digər iqtisadi fəaliyyət təkəcə sahibkarın özünə deyil. Həm də onun kontragentlərinə ziyan vurulması riskinə malikdir. Ona görə də istənilən iqtisadi subyektin mülki dövriyyədə iştirakı ona və onun etdiyi əməliyyatlara etibar göstərilməsi şəraitində mümkündür. Belə ki, müflisləşmə prosesini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlərin (Azərbaycan Respublikası CM maddə 210, 211 və 212) cinayət qanunvericilində təsbit olunması bazar iqtisadiyyatı şəraitində iqtisadi fəaliyyət subyektlərinin əmlak mənafeələrini ödəmə qabiliyyəti olmayan borclunun qanunsuz hərəkətlərindən mühafizə etmək zərurətindən irəli gəlmişdir.

CM-nin 210-cu maddəsi «müflisləşmə zamanı qanunsuz hərəkətlər»ə görə məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur.

Bu cinayətin obyektii sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin normal iqtisadi fəaliyyətindən irəli gələn ictimai münasibətlərdir. Əlavə obyekt qismində hüquqi və fiziki şəxslərin, habelə dövlətin əmlak mənafeələri çıxış edir.

Cinayətin predmeti əmlak öhdəlikləri. Əmlak haqqında məlumatdır, əmlakın miqdarı, onun olduğu yer, əmlak haqqında digər məlumatlar, habelə iqtisadi fəaliyyəti əks etdirən mühasibat və ya digər hesabat sənədləridir.

Əmlak anlayışını mülki-hüquqi baxımdan izah edərək qeyd etmək lazımdır ki, bu təmin mülki hüquqda birmənalı tətbiq edilir. Bu, əşya və ya əşyaların məcmusu, əşyaların və əmlak hüquq və vəzifələrinin birləşməsi ola bilər.

Obyektiv cəhətdən əməl aşağıdakılarla xarakterizə olunur:

- 1) müflisləşmə və ya müflisləşmənin güman edilməsi ilə bağlı obyektivi;
- 2) belə şəraitdə törədilən şərait-törədilən qanunsuz hərəkətlə;
- 3) Xeyli və ya külli miqdarda ziyan vurulması;
- 4) Vurulmuş ziyanla qeyri-qanuni hərəkətlər arasında səbəbli əlaqə.

«Müflisləşmə və ya iflas haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun I maddəsinə əsasən, müflisləşmə dedikdə, borclunun öz öhdəliklərini ödəmə qabiliyyətinin olmaması başa düşülür. Borclu o halda ödəmə qabiliyyəti olmayan sayılır ki, bunu özü təsdiq etsin, yaxud məhkəmə və ya kreditorlar müəyyən etsin ki:

- a) borclu kreditorun irəli sürdüyü qanuni ödəmə tələbini bu cür tələb etdikdən sonra 2 ay ərzində yerinə yetirməmişdir və ya;
- b) borclu qanunvericiliyə müvafiq surətdə həyata keçirməli olduğu ödənişləri vaxt çatdıqda həyata keçirməyə qadir deyildir və ya;
- v) borclu öz borclarını vaxtı çatdıqda ödəməyə qadir deyildir.

Müflisləşmə güman edilən zamanın anlayışı qanunvericilikdə müəyyən edilməmişdir. Lakin bu obyektiv şəraitə borclunun iflas haqqında ərizə ilə iqtisadi məhkəməsinə müracət etmək və ya məhkəmədən kənar iflas prosesinin başlanması haqqında qərar çıxarılması hallarını, habelə kreditorların ehtimal olunan iflas barədə xəbərdarlıq edilməsi hallarını aid etmək olar.

Cinayət tərkibi quruluşuna görə maddidir, ona görə də xeyli miqdarda (CM-nin 210.1-ci maddəsi və ya külli miqdarda (CM m.210.2-ci)). Ziyan vurulmaqda başa çatmış hesab edilir.

Subyektiv cəhətdən cinayət təqsirin qəsd forması ilə xarakterizə olunur. Hşəxs müflisləşmə zamanı və ya müflisləşmə güman edilən zaman qanunsuz hərəkətlər etdiyini dərk edir, kreditora xeyli miqdarda ziyan vurula biləcəyi imkanı qabaqcadan görür arzı edir və ya buna şüurlu surətdə yol verir.

CM-nin 210.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin subyektı xüsusiədir. O, borclu təşkilatın rəhbəri və ya mülkiyyətçisi, habelə fərdi sahibkar ola bilər.

CM-nin 210.2-ci maddəsində təsbit olunmuş cinayət tərkibinin obyektiv cəhəti özünün müflis olunduğubilə-bilə digər kreditorların əmlak tələblərinin təmin edilməsindən, habelə müflisləşmiş borclunun üstünlük verdiyi kreditor tərəfindən əmlakın qəbul edilməsinin üstünlük verdiyi kreditor tərəfindən əmlakın qəbul edilməsinin digər kreditorlara ziyan vurduğunu bilə-bilə həmin əmlakın qəbul edilməsindən ibarətdir.

CM-nin 211-ci maddəsində qəsdən müflisləşmə əməlinə görə məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd olunan cinayətin bilavasitə obyektı sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin normal maliyyə fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.. Əlavə obyekt qismində müxtəlif təsərrüfat subyektlərinin və döalətin əmlak mənafeləri çıxış edir.

Obyektiv cəhətdən bu əməl aşağıdakılarla səciyyələnir:

- a) ödəmə qabiliyyətsizliyinin yaradılması və ya artırılması;
- b) bunun nəticəsində xeyli miqdarda ziyan vurulması;
- v) törədilmiş əməllə vurulmuş ziyan arasında səbəbli əlaqənin olması.

Təhlil edilən cinayət qanunvericiliyi quruluşuna görə maddi tərkibliədir. Təqsirləndirilən şəxs tərəfindən xeyli miqdarda (CM m. 211.1) və hesab olunur

Subyektiv cəhətdən –birbaşa qəsdlə törədilir. Subyektı xüsusiədir. Kommersiya təşkilatının rəhbəri və ya mülkiyyətçisi. Habelə fərdi sahibkardır.

CM-nin 211.2-ci maddəsində əməlin digər ağır nəticələrə səbəb olması fikri qeyd olunmuşdur. Belə ki, digər ağır nəticələr həm iqtisadi. Həm də şəxsi xarakterli ziyandan ibarət ola bilər.

Təhlili aparılan CM-nin 212-ci maddəsində qeyd olunan «saxta müflisləşmə» cinayətinin bilavasitə obyekt bazar iqtisadiyyatı subyektlərinin normal təsərrüfatını təmin edən ictimai münasibətlərdir. Əlavə obyekt kimi borclu müəssisənin kreditorlarının, habelə dövlətin əmlak mənafehi çıxış edir.

Obyektiv cəhətdən əməl kamerisiya təşkilatının və ya fərdi sahibkarın özünü bilə-bilə yalandan bədəmə qabiliyyəti olmayan elan etməsində ifadə olunmuş hərəkətlərdən. Belə hərəkətlər nəticəsində xeyli miqdarda ziyan vurulmasından və həmin hərəkətlərlə vurulmuş ziyan arasında səbəbli əlaqənin mövcudluğu ilə xarakterizə olunur.

Özünü bilə-bilə yalandan ödəmə qabiliyyəti olmayan elan etmə o haldə mövcud olacaqdır ki, borclu özünü ödəmə qabiliyyəti olmayan elan edərkən «Müflisləşmə və iflas haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa və başqa qanunvericilik aktlarına tam riayət etmiş məlumatlar əsasında çıxarılmış olsun Qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkiblidir.

Cinayət subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə və xüsusi məqsədlə törədilir. Təqsirləndirilən şəxs öz əməlinin ictimai təhlükəli olduğunu dərk edir, bununla xeyli və ya külli miqdarda ziyan vürəcəğini qabaqcadan görür və maddədə qeyd olunmuş məqsədlərə nail olmaq üçün həmin əməli törətməyi arzu edir.

Saxta müflisləşmə kreditorlara olan borcun ödənilməsini təxirə salmaq və ya möhlət almaq, habelə borcun azaldılmasına nail olmaq və ya borcu ödəməkdən yayınmaq üçün kreditorları aldatmaq məqsədi ilə törədilir.

Sübyekti xüsusidir və kommersiya təşkilatının rəhbəri və ya mülkiyyətçisi. Habelə fərdi sahibkarlıq ola bilər.

Sual 3. Gömrük sərhədlərindən maddi nemətlərin qanuni keçirilməsini müəyyənləşdirən dövlət qaydalarına qəsd edən cinayətlər

Hər bir dövlətin iqtisadi maraqlarını və təhlükəsizliyini qorumaq, daxili bazanın stimullaşdırılmasını təmin etmək, gömrük işini təşkil etmək və onu təkmilləşdirmə, qşabaqcıl gömrük tənziqlənməsi vasitələrinin tətbiqinin təşkili sahəsində tədbirlərin həyata keçirilməsi başlıca məqsədlərindəndir. Bu və digər mühüm funksiyaların həyata keçirilməsindən ötrü dövlət mərkəzləşdirilmiş orqan kimi Gömrük xidməti orqanlarının fəaliyyətini təşkil edir.

Azərbaycan Respublikasının Gömrük orqanları vahid sistem təşkil edən hüquq mühafizə orqanlarıdır. Dövlət Gömrük Komitəsi hüquq mühafizə orqanı kimi ona həvalə edilmiş mühüm hüquqi funksiyalara əsasən PARnın qanunvericiliyinə uyğun olaraq, aşağıdakı vəzifələri həyata keçirir:

-gömrük nəzarətinin həyata keçirilməsini və təkmilləşdirilməsi üzrə tədbirlər görür;

-Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədlərindən keçirilən mallardan vergilərin, gömrük ödənişlərinin alınmasını təşkil edir, malların gömrük dəyərinin düzgün müəyyən olunması üzərində nəzarət sistemini təşkil edir, gömrük rüsumlarının, vergilərin vaxtında və tam həcmdə dövlət büdcəsinə köçürülməsinin təmin edir;

-narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin. Silahların, Azərbaycan xalqının və xarici ölkə xalqlarının bədii, arxeoloji və tarixi sərvətləri olan əşyaların, intellektual mülkiyyət obyektlərinin, habelə digər malların gömrük sərhədlərindən qanunsuz keçirilməsinin qarşısını almaq məqsədilə tədbirlər sistemi hazırlayır və həyata keçirir və s.

Yuxarıda sadalanan və Gömrük orqanları qarşısında duran digər vəzifələri nəzərə alaraq, habelə CM-nin Gömrük sahəsində törədilən cinayətlərin dirəsini əks etdirən normaları rəhbər tutaraq, bu sahədə olan cinayətləri aşağıdakı kimi göstərmək olar:

- 1) Qaçaqmalçılıq (CM. m.206);

- 2) Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, arxeoloji sərvəti olan əşyaları Azərbaycan Respublikasına qaytarmama (CM, m 207);
- 3) Xarici valyuta vasitələrini xaricdən qaytarmama (m. 208);
- 4) gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayınma (CM, m.209).

Gömrük sərhədlərindən maddi nemətlərin qanuni keçirilməsini müəyyənləşdirən dövlət qaydalarına qəsd edən cinayət əməlləri kimi sadalanan tərkiblərin anlayışı, elementlərinin və tövsifedici əlamətlərinin təhlilinin verilməsini zəruri hesab edirəm.

Qaçaqmalçılığın CM-də kriminallaşdırılmasının əsas məqsədi qanunla müvafiq qaydaların, habelə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədlərindən əmtəə mallarının və dövlətin, hüquqi və fiziki şəxslərin hüquq və mənəvfələri ilə bağlı digər obyektlərin cinayət-hüquqi mühafizəsidir

Qaçaqmalçılığın «coğrafiyası» genişdir və yəqin ki, sərhədi keçən şəxslərin sayı artdıqda daha da genişlənməkdədir. Qaçaqmalçılıq cinayətinin özünəməxsusluğu onun başqa cinayətlərlə sıx əlaqəsində ifadə olunur. Bu cinayət cəmiyyətin iqtisadi, ticarət, mədəni və s. maraqlarının pozur və dövlət üçün müəyyən dərəcədə təhlükə (azad mülki dövriyyədən çıxarılmış partlayıcı vasitələrin, narkotik, güclü təsiredici və zəhərli maddələrin keçirilməsi zamanı yrandır. Belə ki, qaçaqmalçılıq cinayətinin ictimai –təhlükəliliyi onunla izah olunurki. Bu əməl dövlət büdcəsinə gömrük rüsumlarının və ödənişlərinin daxil olmaması nəticəsində ölkənin iqtisadi maraqlarına, əməlin predmeti partlayıcı vasitələri odlu silahlar narkotik, güclü təsiredici və zəhərli maddələr olduqda ictimai təhlükəsizliyə ziyan yetirir.

CM-nin 206.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş cinayətin predmeti CM-nin 206.2-ci maddəsində qeyd olunanlar istisna olmaqla istənilən mallar və digər əşyalardır. Qaçaqmalçılığın predmeti dedikdə (ilk növbədə mallar nəzərdə tutulur), Azərbaycan Respublikasının CM-nin 17-ci maddəsinə əsasən, istənilən daşınan əmlak, o cümlədən valyuta;valyuta sərvətləri, elektrik və digər enerji növləri, nəqliyyat vasitələri (sərnişinlərin və malların beynəlxalq daşınmaları üçün nəzərdə tutulan nəqliyyat istisna olmaqla) başa düşülür. Bundan başqa, şərh edilən

cinayətin predmeti qismində gömrük sərhədlərindən keçirilən gömrük nəzarətindən keçməli, eyniləşdirilməli və bəyan edilməli əşyalar, məsələn, əlyazmalar, mallar, incəsənət əsərləri və s. çıxış edə bilər.

Bununla yanaşı, məhkəmələr tərəfindən bu əmələ görə cəza təyin edən zaman qaçaqmalçılığın predmeti kimi hansı maddi sərvətlərin nəzərdə tutması Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin «Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 3 may 1993-cü il tarixli qərarı ilə müəyyən edilmişdir.

CM_nin 206.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət əməlinin predmetinə, vasitələr, psixotor maddələr, güclü təsirli, zəhərli, zəhərləyici, redaktik, partlayıcı maddələr və qurğular, hərbi silah və texnika (yivasız ov silahı və həmin silah üçün sursatı istisna olmaqla), odlu silah, yaxud döyüş sursatının, pivə, kimyəvi, bioloci və digər kütləvi qırğın silahlarının hazırlanmasında istifadə oluna bilən və Azərbaycan Respublikası gömrük sərhədlərindən keçirilməsi üçün müvafiq qaydalar tətbiq edilmiş strateji əhəmiyyətli xammal, mədəni, tarixi və ya arxeoloci sərvət olan əşyalar aiddir.

«Narkotik vasitələrin, psixotor maddələrin və prekursorların qanunsuz dövriyyəsi ilə mübarizə haqqında» 18 iyun 1999-cu il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanununun I maddəsində narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin anlayışları verilmişdir. Belə ki, narkotik vasitələr-Azərbaycan Respublikasının Qanunvericiliyi ilə bu cür təsnif edilmiş və dövriyyəsi məhdudlaşdırılmış narkotik xassəli bitkilər, xammallar, təbii və ya süni vasitələr, habelə qanunvericiliklə yuxarıda göstərilən kateqoriyalara aid edilmiş və sui-istifadə zamanı insanların sağlamlığı üçün təhlükə yaradan digər vasitələr və materiallardır. Bu maddənin predmeti kimi çıxış edən digər maddələr güclü, təsirli, zəhərli, zəhərləyici maddələrdir.

Zəhərləyici maddələr və güclü təsirli maddələr kimi bitti (farmoloci) xüsusiyyətlər və hüquqi əlamətlərə mali kolub kimyəvi silah hesab edilməyən maddələrdir ki, onların az miqdarda olsa da insanın sinir və ya tənəffüz sistemində daxil olması onun sağlamlığına ağır zərər vurulmasına və ya ölümünə səbəb olur. Bu vasitələr Dövlət formokopiyasının «A» və «B» siyahılarına və «Narkotik

vasitələrin və ya psixotor maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə haqqında» BMT-nin 1988-ci il Konvensiyasının I və II cədvəllərinin maddələrinə daxil edilmişdir.

Bu əməlin predmeti partlayıcı maddənin və qurğuların, odlu silahın, döyüş sursatının anlayışı isə aşağıdakı kimidir.

Partlayıcı maddələrə oksigen olmayan, yəni xparici impulsun təsiri altında partlaya bilən kimyəvi maddələr və onların qarşılıqları daxildir (barət; dinamit).

Odlu silahın anlayışı Azərbaycan Respublikası «Xidməti və mülki silah haqqında» 30 dekabr 1997-ci il Qanununu 2-ci maddəsinin 8-ci bəndində verilmişdir. Odlu silah –barıtın və ya digər alıxan maddələrin yaranmasından yaranan enerji hesabına mərmisi istiqamətlənmiş hərəkət edərək müəyyən məsafədən hədəfi mexaniki zədələmək və ya sıradan çıxarmaq təyinatına malik olan silahdır.

Qaçaqmalçılıq cinayətinin predmetinə aid olan mədəni, tarixi və ya arxeoloji sərvət olan əşyalara Azərbaycan Respublikasının «Mədəniyyət haqqında 16 aprel 1988-ci il tarixli Qanununda və CM-nin 207-ci maddəsinin təhlilində verildiyindən onun üzərində durmağı zəruri hesab etmirəm.

Bu cinayətin bilavasitə obyektı gömrük sərhədlərində əşya və malların dövriyyəsinə nizamlayan və büdcəyə gömrük rüsumlarının və digər ödənişlərinin daxil olmasını təmin edən ictimai münasibətlərdir. qaçaqmalçılıq cinayətinin əlavə bilavasitə obyektı kimi, silahların qaçaqmalçılığı zamanı –ictimai təhlükəsizlik, narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, güclü təsirli. Zəhərləyici, radioaktiv maddələrin qaçaqmalçılığı zamanı isə əhalinin sağlamlığıdır.

CM-nin 206.1-ci maddəsində göstərilən gömrük nəzarəti əsas müddəə kimi qanunvericiliyə müvafiq olaraq gömrük orqanları tərəfindən həyata keçirilən xüsusi tədbirlər məcmusudur. Həmin tədbirlər gömrük məqsədləri üçün lazım olan sənədlərin və məmulatların yoxlanılması. Gömrük yoxlaması (malların nə nəqliyyat vasitələrinin, habelə şəxsi yoxlama), malların və nəqliyyat vasitələrinin uçotu vətəndaşların və vəzifəli şəxslərin şifahi sorğu, gömrük nəzarətindən keçməli

olan malların və nəqliyyat vasitələrinin olduğu yerlərə baxış keçirilməsi, habelə qananvericiliyin yol verdiyi digər formalarda həyata keçirilir.

Gömrük nəzarətindən kənar keçirmə dedikdə malların və ya nəqliyyat vasitələrinin gömrük orqanlarının müəyyən etdiyi yerlərdən kənar və ya gömrük nəzarətini həyata keçirən orqanların iş vaxtından kənar keçirilməsi başa düşülür.

Gömrük nəzarətindən gizli keçirmə-malların və ya nəqliyyat vasitələrinin gömrük nəzarəti zamanı aşkar oluna bilməyəcək formalarda və ya üsullarla keçirilməsindən ibarətdir. Məsələn, əşyalar haqqında mütləq elan edilməli və ya təqdim olunmalı məlumatları bilə-bilə gömrük nəzarətinə xəbər verməmək, gizli saxlanma yerlərindən istifadə etmək, bir malın digər malın zahiri görkəmi ilə gizlədilməsi, əşyaların yoxdanılması və aşkar edilməsini çətinləşdirən digər üsulla keçirmək, onları öz adlarına uyğun olmadan təqdim etmək və s.

Belə ki, ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikasının dövləti gömrük sərhəddindən keçirmə dedikdə, boru kəməri nəqliyyat və elektrik ötürücüsü xətləri də daxil olmaqla, hər hansı yolla əşyaların və digər predmetlərin Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinə gətirilməsi, həmin ərazidən çıxarılması, yaxud Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzit edilməsi başa düşülür.

Şərh olunan maddədə əsas diqqəti Gömrük eyniləşdirilməsi vasitələri cəlb edir. Bu vasitələr plomb qoyulması, rəqəmlə, hərflə nişanlanma, markalar, eyniləşdirmə işləri möhür və ştampların vurulması, prob və nümunələrin götürülməsi, malların və nəqliyyat vasitələrinin təsiri, çertyoc çəkilməsi, miqyaslı təsvirlər, fotosəkillər, illüstrasiyalar hazırlanması və s. ibarətdir.

Sənədlərin aldatma yolu ilə istifadə etmə dedikdə, malların və nəqliyyat vasitələrinin keçirilməsi zamanı saxta və ya təhrif olunmuş məlumatları əks ktdirən. Bunun üçün səlahiyyəti olmayan şəxs tərəfindən tərtib etmə başa düşülür. Belə hərəkətlərdə məqsəd malların və ya nəqliyyat vasitələrinin keçirilməsi üçün gömrük orqanlarının vəzifəli şəxslərini aldatmaq və onlar tərəfindən yanlış qərarların qəbul edilməsinə nail olmaqdır.

Gömrük eyniləşdirmə vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etmə dedikdə isə, problemlərin, rəqəmlərin və ya hərfi işlərinin, möhürlərin habelə başqa

eyniləşdirmə vasitələrinin saxtalaşdırılması həmin vasitələrə oxşar qanunsuz eyniləşdirmə vasitələrinin tətbiq edilməsi və s. başa düşülür.

Azərbaycan Respublikası CM-nin 166-cı maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının Gömrük sərhədlərindən keçirilən mallar və ya nəqliyyat vasitələri və ya aid olduğu gömrük rəsmi dəyişdirilən mallar və nəqliyyat vasitələri, habelə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş digər hallarda mallar və nəqliyyat vasitələri Azərbaycan Respublikasının gömrük orqanlarına bəyan edilir. Bəyan etmə müəyyən olunmuş yormada (yazılı, şifahi, elektron cihazlar vasitəsi ilə və digər formada) mallar və nəqliyyat vasitələrinin Gömrük sərhədlərindən bəyan etməmə və düzgün bəyan etməmə bəyanmənin təqdim edilməməsində və ya lazımi qaydada, formada və müddətlərdə təqdim edilməməsində, bəyannamədə göstərməli olan məlumatların göstərilməməsində və ya təhrif edilməsində və s. hərəkətlərdə ifadə olunur. Həmin hərəkətlər malların və digər əşyaların Gömrük sərhədlərindən qanunsuz keçirilməsi məqsədi ilə edilir.

Şərh olunanlarla yanaşı CM-nin 206.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin obyektiv cəhətinin daha bir mühüm əlaməti qaçaqmalçılıq predmetlərinin Gömrük sənədlərindən killi miqdarda keçirilməsidir. Bu əlamət qaçaqmalçılıq cinayətinin bilavasitə obyektinə olan və CM-nin 206-cı maddəsi ilə qorunan dəyərlərə ziyan yetirməsi ilə əməlin ictimai təhlükəli nəticə yaratmasını bəyan edir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin «Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 3 may 1993-cü il tarixli qərarına əsasən, qaçaq mal kimi tutulmuş əşyaların dəyəri müəyyən edilərkən həmin əşyanın qaçaqmalçılığın aşkar edildiyi günə pərakəndə dövlət satış qiyməti əsas götürülməlidir. Həmin əşyaların dəyəri xüsusi normativ aktlarla müəyyən edildikdə, bu aktlar rəhbər tutulmalıdır. Qaçaq mal kimi tutulmuş əşyaların pərakəndə qiymətləri, habelə onun dəyərini hesablamaq haqqında xüsusi normativ aktlar olmadıqda. Əşyanın dəyəri oxşar mallar üçün olan pərakəndə qiymətlər (yəni bazar qiymətləri E.Z) müvafiq surətdə müəyyən edilə bilər. Bu hallarda qaçaq mal kimi tutulmuş əşyaların dəyəri ekspertlərin rəyinə əsasən müəyyən edilməlidir.

CM-nin 206.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş tərkib üçün miqdar müəyyən edilməmişdir.

CM-nin 206.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş tərkib üçün miqdar müəyyən edilməmişdir, çünki gömrük sərhədlərindən partlayıcı, narkotik, güclü təsirli və zəhərləyici maddələrin, silahın və azad dövriyyədən çıxarılmış başqa əşyaların hətta az miqdarda keçirilməsi ictimai təhlükəsizliyi ciddi təhlükə altına alır.

Malların və ya başqa əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədlərindən faktiki olaraq keçirildiyi andan cinayətin başa çatmış hesab edilməsindən irəli gələrək, bu tərkib öz quruluşuna görə formaldır. Bununla bağlı keçirilmə anının bəzi özünəməxsusluqları vardır. Qasaqmalçılıq əşyaları Azərbaycan Respublikasının Gömrük ərazisinə gətirilərkən və azad gömrük zonalarından və anbarlarından Azərbaycan Respublikasının ərazisinə keçirərkən Azərbaycan Respublikasının Gömrük sərhədlərini faktiki olaraq keçmə anından cinayət başa çatır.

Cinayətin subyektiv cəhəti birbaşa qəsdlə törədilir. Şəxs malları və ya başqa əşyaları Azərbaycan Respublikasının Gömrük sərhədlərindən qanunsuz keçirildiyini dərk edir və bunu arzulayır. Əməlin subyektiv cəhətinin əlavə əlamətləri olan hansı məqsədlə və ya motivlə edilməsi tövsif üçün əhəmiyyəti kəsb edir.

Subyekti ümumidir, 16 yaşına çatmış istənilən anlaqlı fiziki şəxsdir.

CM-nin 206.3-cü maddəsi eyniadlı qanun 206.1-ci və 206.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş tərkiblərin aşağıdakı tövsifedici əlamətlərini nəzərdə tutur: həmin əməllərin təkrar törədilməsi; qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi; vəzifəli şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə edilməklə törədilməsi; gömrük nəzarətini həyata keçirən şəxsə zor tətbiq etməklə törədilməsi.

Tövsifedici əlamət kimi gömrük nəzarətini həyata keçirən şəxsə zor tətbiq etməklə törədilməsi xüsusilə fərqlənir. Buraya həm fiziki, həm də psixi zor daxil olunur.

Fiziki zor vurmada. Döymədə, zərərçəkmişin sağlamlığına yüngül və az ağır zərər vurulmada ifadə oluna bilər.

Pzisi zor yuxarıda qeyd olunmuş dərəcədə fiziki zor tətbiq edilməsi hədəsində ifadə olunur.

Qaçaqmalçılıq öz predmetinin xüsusiyyətləri və törədilmə üsulları ilə əlaqədar müxtəlif cinayət tərkibləri ilə, məsələn, CM-nin 226,228.234 və 240-cı maddələrində nəzərdə tutulan əməllə birlikdə törədilə bilər.

Şərh olunan əməl Azərbaycan Respublikasının bazar iqtisadiyyatı üzərində qurulmuş mülkiyyət formaları və iqtisadi inkişafı, müəyyən sahədə idarəetmə qaydası, habelə əhalinin sağlamlığına ziyan vura bilən ən təhlükəli ləhələrlərindəndir. Çünki qanunla qadağan edilmiş və azad mülki dövriyyədən çıxarılmış, habelə keçirilməsi qanunvericiliyə zidd yerinə yetirilən malların və digər maddi sərvətlərin mübadiləsi üzərində nəzarətin həyata keçirilməsinə qaçaqmalçılıq cinayətinin edilməsilə qeyri-mümkün olur. Məhz bu əməlin kriminallaşdırılması və ona görə cinayət-hüquqi sanksiyanın nəzərdə tutulması bu maddə ilə qorunan ictimai münasibətlərin qorunmasının səmərəli üsullarından biridir.

Gömrük sərhədlərindən maddi nemətlərin qanuni keçirilməsini müəyyənləşdirən dövlət qaydalarına qəsd edən əməllərdən biri də Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət tarixi, arxeoloji sərvəti olan əşyaları Azərbaycan Respublikasının qaytarmamada ifadə olunur.

Təhlil olunan cinayətin xüsusi təhlükəliliyi tarixi, arxeoloji və mədəni dəyəri pulla ölçülə bilməyən dərəcədə yüksək olan unikal incəsənət əsərlərinin əvəzsiz itirilə bilməsi mümkünlüyündən ibarətdir.

Bu əməlin CM-nin 207-ci maddəsində kriminallaşdırılmasının məqsədi-mədəniyyət sərvətlərinin, tarixi və arxeoloji sərvətlərin Azərbaycan Respublikası ərazisindən çıxarılması və geri qaytarılması qaydasının cinayət-hüquqi mühafizəsi və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikası ərazisində yerləşən mədəni sərvətlərin tükənməsinin qarşısını almada ifadə olunur.

Azərbaycan Respublikasının «Mədəniyyət haqqında» 16 aprel 1998-ci il tarixli Qanunu ilə tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunmasını ümumməcburi

norma kimi müəyyən edilmişdir. Belə ki, bu Qanun 3-cü maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasında bütgün hüquqi və fiziki şəxslər tarix və mədəniyyət abidələri qorumağa borcludurlar. Qanunun 5-ci maddəsi Mədəniyyət haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə mülki, inzibati, cinayət və digər qanunvericiliklə pozulmasına görə mülki, inzibati. Cinayət və digər qanunvericiliklə məsuliyyət nəzərdə tutmuşdur.

Cinayətin bilavasitə obyektı Azərbaycan xalqının və digər ölkə xalqlarının incəsənət, tarixi və arxeoloji sərvətlərinin Azərbaycan Respublikası ərazisindən daşınması və geri qaytarılması ilə bağlı ictimai münasibətlərdir.

Cm-nin 207-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş Cinayətin predmeti Azərbaycan xalqının və digər ölkə xalqlarının incəsənət, tarixi, arxeoloji sərvəti olan maddi nemətlərdir.

İncəsənət, tarixi, arxeoloji sərvət olan əşyalar dedikdə, Azərbaycan Respublikasının «Mədəniyyət haqqında » 16 aprel 1998-ci il tarixli Qanunu ilə, habelə başqa normativ –hüquqi aktlarla mədəniyyət sərvətləri kateqoriyasına aid edilmiş əşyalar başa düşülür. Bu və ya başqa əşyaların incəsənət, tarixi və arxeoloji sərvət hesab edilməsi həmin əşyanın mədəni-tarixi dəyərinin müəyyən edilməsi yolu ilə həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 15 oktyabr 1998-ci il tarixli 204 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş «Milli mədəniyyət sərvətlərinin mühafizə Qaydaları»na əsasən milli mədəniyyət sərvətləri Azərbaycan Respublikasının milli mədəniyyət əşyalarının dövlət siyahısında və mədəniyyət sərvətlərinin mühafizə siyahısında qeydə alındıqdan sonra onların mühafizəsi təmin olunur. Belə ki, bu cinayətin predmeti kimi aşağıdakılar çıxış edə bilər:

-xalqların həyatındakı tarixi hadisələrlə, cəmiyyətin və dövlətin inkişafı ilə elm və texnikanın tarixi ilə əlaqədar, habelə görkəmli şəxslərin (dövlət xadimlərinin, elm, ədəbiyyat, incəsənət xadimlərinin) həyat və fəaliyyətinə aid sərvətlər; arxeoloji qazıntılar nəticəsində tapılmış əşyalar və onların hissələri. İncəsənət xadimlərinin) həyat və fəaliyyətinə aid sərvətləri; arxeoloji qazıntılar nəticəsindən tapılmış əşyalar və onların hissələri, incəsənət sərvətləri, o cümlədən

tamailə əl işi olan istənilən əsasda və istənilən materiallardan hazırlanmış şəkillər və rəsmlər; istənilən materialdan olan orqinal heykəltəraşlıq əsərləri. O cümlədən relyeflər, bədii kompazisiyalar və montaclar, ayın tərtibatlı əşyalar, o cümlədən ikonalar; qralibrilar, estamplar; litoqrafiyalar, estamplar; litoqrafiyalar, onların orqinal çap formaları; dekerativ tətbiqi sənət əsərləri, o cümlədən şüşədən, saxsıdan, ağacdan metaldan sümükdən, parçadan və digər materiallardan olan incəsənət əsərləri, ənənəvi xalq incəsənət əsərləri. Memarlıq, tarixi və ədəbi abidələrin və monimental incəsənət əsərlərinin tərkib hissələri və fraqmentləri, ayrılıqda və ya kolleksiya daxilində xüsusi (tarixi, bədii, elmi və ədəbi) əhəmiyyət kəsb edən qədim kitablar və nəşrlər, habelə unikal və nadir musiqi alətləri, ayrılıqda və ya kolleksiya şəkilində olan poçt markaları və başqa filatelistika materialları, qədim sikkə və başqa numezmatik alətlər, orderlər, medallar, möhürlər və başqa kolleksialaşdırma əşyaları, flora və faunanın nadir kolleksiyaları və nümunələri minerologiya, anatomiya və paeontologiya kimi elmlər üçün maraq kəsb edən əşyalar, o cümlədən surətlər. Dövlətlər tərəfindən mühafizə altına alınan tarixi və mədəniyyət abidələri.

Cinayətin predmeti yollarla əldə edilmiş mədəni sərvətlər ola bilər: Azərbaycan Respublikasının ərazisində tapılmış, həmin sərvətlərin əldə edildiyi ölkələrin səlahiyyətli orqanlarının razılığı ilə həyata keçirilmiş, azad mübadilə yolu ilə əldə edilmiş, bəxşis olaraq əldə edilmiş və ya həmin sənəti mənşə ölkələrinin səlahiyyətli orqanlarının razılığı ilə qanuni olaraq əldə edilmiş və s.

Cinayət obyektiv cəhətdən hərəkətsizliklə törədilir və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq qaytarılması məcburi olan Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara çıxarılmış Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, tarixi və arxeoloji sərvəti olan əşyaları müəyyən edilmiş müddətdə Azərbaycan Respublikasına qaytarmamda ifadə olunur.

Qanunvericiliyə uyğun olaraq milli mədəniyyət sərvətləri yalnız Nazirlər Kabinetinin 204 sayılı 15 oktyabr 1998-ci il tarixli qərarına əsasən Azərbaycan

Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərən müvafiq ekspert komissiyasının verdiyi mühafizə dərəcəsinə uüğun olaraq ölkədən çıxırlar.

Mədəniyyət sərvətini ölkədən çıxarmaq istəyən fiziki və ya hüquqi şəxsin ərazisində əsasən, həmin komissiya mədəniyyət sərvətinin mühafizə siyahısına daxil edildiyi barədə şəhadətnamə və ya onun sərbəst istifadəsinə icazə verir. Mədəni sərvətin xaricə aparılması barədə icazə verilərkən həmin sərvətlərin geri qaytarılmamasının məcburiliyi, habelə dəqiq vaxtı da müəyyən edilir. Belə sərvətlər qastrol səvərləri, sərqi, bərpa, təqdimat və s. məqsədlərlə aparıla bilər və onların xaricdə olma müddətləri, bir qayda olaraq, il ərzində 6 aydan artıq ola bilməz.

Cinayət qanunvericilik–quruluşuna görə formal tərkiblidir.

Cinayət subyektiv cəhəti birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Şəxs Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından çıxarılmış Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, tarixi və arxeoloji sərvəti olan əşyaların müəyyən edilmiş müddətdə Azərbaycan Respublikasına qaytarmadığını dərk edir və buna arzulayır.

Cinayətin subyektiv mədəni sərvətlərin mülkiyyətçisi və ya mülkiyyətçinin müvəkilik etdiyi və göstərilən əşyaları qaytarmağa borclu olan şəxsdir.

Təhlil edilməli olan və gömrük sahəsində törədilərək dövlət qaydalarına qəsd edən cinayətlərdən biri də CM-nin 208-ci maddəsində nəzərdə tutulan xarici valyuta vasitələrini xaricdən qaytarmama əməli dir. Cinayətin bilavasitə obyektiv valyuta tənziimi və valyuta nəzarəti ilə əlaqədar dövlətin maliyyə fəaliyyəti sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir.

Predmeti xarici valyutadır. «Valyuta tənziimi haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun I maddəsinə əsasən, xarici valyuta müvafiq xarici dövlətin və ya dövlətlər qrupunun ərazisində tədavüldə olan və qanuni ödəniş vasitəsi sayılan, eləcə də tədavüldən çıxarılmış və ya çıxarılan, lakin həmin ərazidə tədavüldə olan pul nişanlarına dəyişdirilə bilən banknotlar, xəzinə biletləri: belə xarici dövlətlərin pul vahidlərində hesağlaşma və beynəlxalq pul vahidlərində olan vasitələrdir ABŞ dolları, Böyük Britaniya funt sterlinq və s.

Qeyd olunan pul vasitələri o zaman cinayətin predmeti sayıla bilər ki, Azərbaycan Respublikasından xaricdədir və mütləq Azərbaycan Respublikasının müvəkkil bankına köçürülməlidir. Belə hesablarla valyuta əməliyyatları aparılması Azərbaycan Respublikası Milli Bankı İdarə Heyətinin 25 iyul 1997-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş «Azərbaycan Respublikasında rezident və qeyri-rezidentlərin Azərbaycan Respublikasının müvəkkil banklarındakı xarici valyuta hesablarının recimi haqqında Qaydalarla tənzimlənir.

Müvəkkili banklar dedikdə, «Valyuta tənzimi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 1-ci maddəsinə əsasən, valyuta əməliyyatlarının aparılması üçün Azərbaycan Respublikasının Milli Bankının lisenziyasını almış banklar və digər kredit təşkilatları başa düşülür.

Obyektiv cəhətdən əməl hərəkətsizliklə törədildilir və köçürülməsi məcburi olan xaricivalyuta vasitələrinin xaricdən qaytarmamada ifadə olunur.

Cinayət məsuliyyətinin yaranması şərtlərindən biri də şəxsin xarici valyuta vasitələrini qaytarmağa borclu və bu hərəkəti etməyə real buraxılışı olduğundan, onu Azərbaycan Respublikasının müvəkkil bankına göçürə bilər. Əgər şəxs xarici valyuta buraxılışı onun nəticəsində itirmişdirsə. Buna görə də. Xarici valyuta vasitələrini xaricdən qaytarmamağa görə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmalıdır. Cinayət məsuliyyətinin yaranmasının digər şərti qaytarılması məcburi olan xarici vasitələrinin xeyli və ya külli miqdarda olmasıdır.

Xarici valyuta vasitələrinin bankın nəzarət sənədlərində (əqdin paportunda, gömrük-bank sənədlərində və uçotu və rəqində, dosyeda) müəyyən edilmiş müddətdə Azərbaycan Respublikasının müvəkkil edilmiş bankındakı hesaba daxil olmadığı andan cinayət başa çatmış hesab edilməlidir.

Cinayətin subyektiv cəhəti birbaşa qəsdlə ifadə olunmuşdur. Şəxs xeyli miqdarda xarici valyuta vasitəni xaricdən qaytarılmasını dərk edir və bunu arzulayır.

Bu cinayət, bir qayda olaraq, tamah motivi ilə törədilir.

Əməlin Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyatında yaranmış sabit pul dövriyyəsinə, manatın xarici valyutaya nisbətində ziyan vurmaq məqsədilə formalaşır sair niyyətlə də edilməsi mümkündür

Cinayətin subyekti xüsusidir, yeni xarici iqtisadi fəaliyyətdən əldə edilmiş xarici valyuta vəsaiti Azərbaycan Respublikasının müvəkkil edilmiş bankındakı hesaba köçürülməli olan təşkilatın mülkiyyət formasından asılı olmayaraq rəhbəridir.

CM-nin 208.2-ci maddəsi bu əmələ görə tövsivedici əlamətlər nəzərdə tutmuşdu: külli miqdarda törədilmə; qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmə.

Əgər cinayət qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilərsə. Bu zaman əməl CM-nin 34.2-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir.

Sual 4. Vergi və digər ödəmələrin hesablanması və ödənilməsi qaydalarına qəsd edən cinayətlər.

Gömrük sahəsində törədilən, maddi nemətlərin qanuni keçirilməsini müəyyənləşdirən dövlət qaydalarına habelə gömrük ödənişlərinin hesablanması və ödənilməsi qaydalarına qəsd edən cinayət kimi CM-nin 209 –cu maddəsi ilə əhatə olunan gömrük ödənişlərinin ödənilməindən yayınmadır.

Azərbaycan Respublikasının xarici iqtisadi siyasətinin və daxili əmtəə bazarının dövlət tənziminin mühüm vasitələrindən biri kimi Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədlərindən keçən mallara qoyulan gömrük ödənişlərinin müəyyən edilməsi və tətbiqi qaydalarıdır. Bu qaydaların və gömrük ödənişləri mexanizminin pozulması dövlət gömrük tənzimi sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir.

Cinayətin predmeti gömrük ödənişləridir.

Azərbaycan Respublikasının CM-nin 107-ci maddəsinin 19-cu bəndinə əsasən, gömrük ödənişləri dedikdə, müəyyən olunmuş qaydada Azərbaycan Respublikasının gömrük orqanları tərəfindən alınan gömrük fəaliyyəti üçün lisenziyaların verilməsinə görə alınana yığımlar, haqlar və digər ödənişlər başa düşülür.

Azərbaycan Respublikasının CM-nin 108-ci maddəsinə əsasən, gömrük ödənişlərinə aşağıdakılar daxildir: gömrük rüsumları, əlavə dəyər vergisi (Azərbaycan Respublikasının «Əlavə dəyər vergisi haqqında» qanunu və Mülki Məcəlləsi ilə nizamlanır). Azərbaycan Respublikasının gömrük işini aparan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən lisenziyaların fəaliyyətinin bərpa edilməsinə görə yığımlar, gömrük rəsmləşdirilməsi üzrə mütəxəssislərə ixtisas atestatlarının verilməsi və atestatların fəaliyyətinin bərpa edilməsinə görə yığımlar, gömrük rəsmləşdirilməsinə görə gömrük yığımları məlumatlarına və məsləhət verməyə görə haqq: ilkin qərarların qəbuluna görə Hqq: gömrük auksionlarında etməyə görə haqq: digər gömrük ödənişləri.

Cinayətin obyektiv cəhətdən hərəkətlə və ya hərəkətsizliklə törədilməsi mümkündür və göstərilmiş ödənişlərin ödənilməsindən yayınmada ifadə olunur.

Yayınma aşağıdakılarla ifadə olunur: gömrük bəyannamələrində və gömrük məqsədləri üçün zəruri olan başqa sənədlərdə malın və nəqliyyat vasitələrinin gömrük recmi, gömrük dəyəri, yaxud mənşə ölkəsi haqqında yalan məlumat verilməsi və ya gömrük ödənilməsindən azad etmək və ya onun miqdarını azaltmaq üçün başqa yalan məlumatların verilməsi və ya gömrük ödənişlərindən azad etmək, habelə ödənilmiş gömrük ödənişlərinin qaytarılması hüququ, ödəniş və ya başqa əvəz almaq hüququ, yaxud alınmış tam və ya qismən qaytarılmaması hüququ verən məlumatlar daxil edilmiş sənədlərin Azərbaycan Respublikasının gömrük orqanlarına təqdim edilməməsi; ödəmə müddətlərinin pozulması, gömrük sərəhədlərindən keçirilən malların gizlədilməsi; qiymətinin aşağı salınması.

Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsinin 117-ci maddəsinə əsasən, gömrük bəyannaməsi qəbul edilənədək və ya onun qəbul edilməsi ilə eyni vaxtda ödənilməlidir. Əgər qanunla müəyyən edilmiş vaxtda bəyannamə verilməmişdirsə. Gömrük ödənişlərinin ödənilmə müddəti gömrük bəyannaməsinin verilmə müddəti bitdiyi gündən hesablanır. Ödəyiciyə möhlət verildikdə. Yaxud ödəmə müddəti onun üçün uzadıldıqda. Ödəmə müddəti möhlətin və ya uzadılmanın müddətinin başa çatdığı gündən hesablanır. Lakin möhlətin və ya uzadılmanın müddəti gömrük bəyannaməsinin qəbul edildiyi gündən başlayaraq 2 aydan artıq ola bilməz.

Cinayət məsuliyyətinin yaranması şərtlərindən biri şəxsin gömrük ödənişlərinin ödənilməsinə borclu və real imkanların olmasıdır.

Gömrük rüsumunun, aksizlərin və gömrük tutumlarının hesablanması üçün əsas malın və ya nəqliyyat vasitələrinin qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada müəyyən edilən gömrük dəyəridir.

Cinayətin oböyektiv cəhətinin daha bir məcburi əlaməti və məsuliyyətin yaranmasının şərti kimi ödənilməmiş gömrük ödənişinin xeyli miqdarda olmasıdır. Xeyli miqdarda dəyəri CM-nin 209 –cu maddəsinə qeyddə göstərilmişdir.

Cinayət Gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayınma anından başa çaitmiş sayılır. Belə ki, öz quruluşuna görə fomal tərkiblidir.

Gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayınma əməlini qaçaqmalçılıqdan fərqləndirmək lazımdır. Bunun üçün qaçaqmalçılığı səciyyələndirən züsusi növ predmetin və törədilmə üsulunun müxtəlifliyinti nəzərə almaq lazımdır.

Cinayətin subyektiv cəhəti yalnız birbaşa qəsdlə ifadə olunur. Şəxs xeyli miqdarda gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayındığını eoləcə də ödənilməsinin mücburililiyini dərk edir və bunu arzulayır.

Cinayətin subyektiv ümumidir. Gömrük ödənişlərini ödəyən anlaqlı, 16 yaşına çatmış şəxslərdir.

Ölkəmizdə təşəkkül tğapmış qaydaya əsasən, gömrük ödənişləri bilavasitə bəyannamə verən şəxs və ya başqa maraqlı şəxs tərəfindən ödənilə bilər.

Gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayınmanın tövsifedici əlamətləri CM-nin 209.2-ci maddəsində göstərilmiş təkrarlıq və külli miqdarda törədilmişdir.

Təhlil edilən maddəni digər təhlili aparılan tərkiblərdən fərqi onun qeydində cinayət məsuliyyətindən azad olunma halı göstərilməsinədir.

Vergilər istənilən dövlətin meydana gəldiyi andın cəmiyyətdə iqtisadi münasibətlərin zəruri həlqəsidir. Hazırda Azərbaycan Respublikasının vergi sistemi ölkə ərazisində vergi ödəyicilərindən –hüquqi və fiziki şəxslərdən müəyyən olunmuş qaydada toplanan vergilərin, tutmaların. Rusumların və digər ödənişlərin məcmusundan ibarətdir.

CM-nin 213-cü maddəsində «vergi ödəməkdən yayınma» əməli kriminallaşdırılmışdır.

CM-nin 213-cü maddəsi mahiyyətcə 2 müxtəlif cinayət tərkibini nəzərdə tutmuşdur (CM-nin 213 –cü maddəsi və 213.3-cü maddəsi).. Həmin cinayət tərkiblərinin obyektiv və subyektiv cəhəti bir-birinə çox yaxın olsa da onların obyektiv cəhəti və subyektiv xeyli dərəcədə fərqlidir.

Bu cinayətin obyektiv dövlətin maliyyə fəaliyyəti sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir.

Azərbaycan Respublikası CM-nin 11–ci maddəsinə əsasən vergi dövlətin və bələdiyyələrin fəaliyyətinin maliyyə təminatı məqsədi ilə vergi ödəyicilərinin mülkiyyətində olan pul vəsaitlərinin özgəninkiləşdirilməsi şəkilində dövlət

büdcəsinə və yerli büdcələrə. Habelə məqsədli dövlət fondlarına köçürülən məcburi, fərdi. əvəzsiz ödənişlərdir.

CM-nin 213.1-ci maddəsi obyektiv cəhətdən fiziki şəxslər tərəfindən Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallarda gəlirlər haqqında bəyannamə təqdim etməklə, yaxud gəlirlər haqqında (bəyannamə) yaxud xərclər barədə bilə-bilə təhrif olunmuş məlumatları bəyannamədə göstərməklə, yaxud digər üsulla xeyli miqdarda vergiləri və ya başqa icbari ödənişləri ödəməkdən yayınmada ifadə olunur.

CM-nin 213.1-ci maddəsinin mətninə əsasən. fiziki şəxslərin gəlir vergisi. Habelə başqa icbari ödənişləri ola bilər.

Təhlil edilən maddənin dispozisiyasında vergiləri və digər icbari ödənişləri ödəməkdən yayınmanın digər üsulu dedikdə, fiziki şəxsin öz fəaliyyəti və əlavə gəlir mənbələri haqqında məlumatları təhrif etməsi. Bəyannamə verməyə borclu olan şəxs olduğunu gizlətməsi və s. başa düşülə bilər.

Şərh edilən cinayət formal tərkiblidir.

Subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə törədilir. Təqsirləndirilən şəxs qanunvericiliyə əsasən bəyannamə təqdim etməyə borclu olduğu halda bəyannamə təqdim etməməklə və ya bəyannamədə bilə-bilə təhrif olunmuş məlumatlar göstərməklə. Yaxud digər üsulla xeyli miqdarda vergiləri və ya başqa icbari ödənişləri ödəməkdən yayındığını dərk edir və bunu törətməyi arzu edir.

Cinayətin subyektiv xüsusiyyəti. Bu aergi qanunvericiliyinə görə bəyannamə verməli olan fiziki şəxs ola bilər.

CM-nin 213.2-ci maddəsində vətəndaşın vergi ödəməkdən yayınmasının aşağıdakı tövsifedici əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur:

- 1) eyni məbləğin külli miqdarda ziyan vurması;
- 2) 2) külli miqdarda gəlir əldə etməklə törədilməsi;
- 3) 3) mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi.

CM-in 213.3-cü maddəsi hüquqi şəxslərin vergidən yayınmasına görə təqsirli şəxslərin cinayət məsuliyyətini nəzərdə tutmuşdur.

CM-in 213.3-cü maddəsinin obyektiv cəhəti gəlirlər və xərclər barədə bilə-bilə təhrif olunmuş məlumatları təşkilatın mühasibat sənədlərinə daxil etməklə. Yaxud digər üsulla xeyli miqdarda vergiləri və ya başqa icbari ödənişləri ödəməkdən yayınmada ifadə olunmuşdur.

CM-in 213.3-cü maddəsi öz konstruktiv quruluşuna görə formal tərkiblidir. yəni vergi ödənişlərinin faktiki ödənilmədiyi andan cinayət başa çatmış sayılır.

Təhlil edilən əməl subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə törədilir. Bu zaman təqsirləndirilən şəxs təşkilatın mühasibat sənədlərinə bilə-bilə təhrif olunmuş məlumatlar daxil etməklə. Yaxud başqa üsulla xeyli miqdarda vergiləri və ya başqa icbari ödənişləri ödəməkdən yayındığını dərk edir və bunu arzulayır.

Bu tərkibin subyektiv xüsusiyyəti. Yəni, vergi ödəyicisi olan hüquqi şəxsin rəhbəri, baş mühasibi. Habelə digər şəxslər ola bilər.

CM-in 213.4-cü maddəsində hüquqi şəxsin vergi ödəməkdən yayınmasının tövsifedici əlaməti—CM-in 213.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllərin ekülli miqdarda vericilərdən yayınmaq məqsədilə törədilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Sual 5. Əhaliyə xidmət və ticarət sənayesini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayətlər

Müasir şəraitdə sahibkarların sahibkarlıqla məşğul olan müxtəlif təşkilatların əsas fəaliyyət sahəsi kimi əhaliyə xidmət təşkil edir. Bu hal vətəndaşların müxtəlif xidmətlərə və keyfiyyətli məhsullara olan maddi və mədəni tələbatlarının ödənilməsi zərurətində meydana çıxır.

Hal-hazırda Azərbaycandövlətinin iqtisadi sisteminin inkişafı, bu sahədə aparılan islahatlar və əhalinin tələbatının ödənilməsi, eləcə də onlara sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmağa yüksək imkanların yaradılması bir çox ictimai-təhlükəli problemlərlə üzləşir. Ticarətin əhaliyə xidmətinin gələcək inkişafı və dövlətin maliyyə fəaliyyətinin sabitliyi və etibarlılığının təmini bu sahədə olan hüquq pozuntuları ilə aktiv mübarizənin təşkil edilməsi ilə mümkündür. Bununla yanaşı hər hansı bir iqtisadi fəaliyyət sahəsində olan əməllərin cinayət-hüquqi

sanksiyanın müəyyənləşdirilməsi və cinayət törətmiş şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi özü-özlüyündə bu sahədə olan cinayətlərin ləğv edilməsi deyil.

Əhaliyə xidmət, ticarət sahəsində olan cinayətlərlə effektiv mübarizənin təminatı hüquq Mühafizə Orqanları əməkdaşlarının bu əməllərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan qanunvericiliyin mükəmməl bilməsində ifadə olunur.

Təhlilini apardığımız ictimai- təhlükəli əməl CM-nin 200-cü maddəsində cinayət hüquqi qiymətini tapmışdır. Bu maddədə böir-birindən kifayət qədər fərqlənən cinayət tərkibi təsbit edilmişdir.

Əməlin obyektinin zəruriliyi cinayətin siyasətinin məhz obyekt vasitəsilə qiymətləndirilməsində ifadə olunur. Bir çox alimlər tərkibdə 2 obyektin olması dəstəkləyirlər- ticarət və istehlakçıların mənafələrinə qəsd etməsi fikrini təsdiqləyirlər.

Bu əməlin obyektinin bir şəkildə qiymətləndirilməsini düzgün hesab etmək olmaz, çünki burada ticarət kimi çıxış edən digər obyekt yoxa çıxır. Bu onunla izah olunur ki, mövcud tərkibin siyasi qiyməti, onun ictimai təhlükəliliyi əməlin ticarətlə bağlı ictimai münasibətlərə qəsd etməsini rədd edir. Belə ki, qanunverici bu əməli onun qəsd etdiyi subyekti nəzərə alaraq «İqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlər» fəaliyyətinə yerləşdirilmişdir.

CM-nin 201-ci maddəsindənəzərdə tutulmuş cinayətin obyektini malların satışı (işlərin yerinə yetirilməsi. Xidmət göstərilməsi) zamanı istehlakçılarla mal satanlar və ya xidmət göstərənlər arasında yaranan münasibətlərdir. Bu tərkibdə əlavə obyekt kimi istehlakçıların həyat və sağlamlığı, habelə əmlak mənafələri çıxış edir.

İstehlakçıların aldadılması zamanı 2 obyektə qəsd olunur və satıcı ilə alıcı (istehlakçı) hesablaşdıqdan sonra cinayət başa çatmış hesab olunur. Əgər istehlakçı satıcıya (istehlakçıya) pulu ödəməmişdən əvvəl aldadıldığını aşkar edərsə, II obyektə ziyan dəymir və məsuliyyət istehlakçıları aldatma və ya pis keyfiyyətli məhsul istifadə etmə və ya satma əməlinə cəhdə görə yaranacaqdır. Aydın olduğu kimi, bu əməldən ziyan çəkən yalnız fərdi şəxslər ola bilər.

Cinayətin predmeti mallar və ya xidmətlərdir. Cm-nin 200-cü maddəsinin məqsədi-alıcının, yəni gəlir əldə etməklə bağlı olmayan şəxsi təlabatı üçün mal və ya əşya alan, habelə sifariş edən vətəndaşın maraqlarının cinayət-hüquqi mühafizəsidir.

Azərbaycan Respublikasının «istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında» 26 noyabr 1996-cı il tarixli Qanunun I maddəsində əsas anlayışlar kimi istehlakçı–şəxsi təlabatını ödəmək məqsədi ilə mal, iş və xidmətlərdən istifadə edən, onları alan, sifariş verən, yaxud almaq və ya sifariş vermək niyyəti olan şəxs kimi təsbit edilmişdir. Burada istehlakçı cinayətdən maddi, fiziki və ya mənəvi zərər çəkən şəxs kimi çıxış edir. Eyni zamanda Qanunla istehlakçılara malların, işlərin, xidmətlərin və onların istehlakçısını, icraçısını və satıcısının sərbəst seçilməsinə; istehlak etdikləri malların (işlərin, xidmətlərin) lazımi keyfiyyətdə olmasına malların (işlərin xidmətlərin) təhlükəsizliyinə; malların (işlərin, xidmətlərin) miqdarı, çeşidi və keyfiyyəti haqqında dolğun və düzgün məlumat əldə etməyə və s. kimi hüquqlar verilmişdir.

Obyektiv cəhətdən cinayət malsatan və ya əhaliyə xidmət göstərən təşkilatlar. Həmçinin ticarət (xidmət) sahəsində fərdi sahibkar qismində alınmış fiziki şəxslər tərəfindən malın (xidmətin) ölçüsünə, çəkisinə, hesabına, habelə istehlak xüsusiyyəti və ya keyfiyyətinə dair istehlakçıları xeyli miqdarda aldatmada ifadə olunur.

İlk növbədə, Qanunda malın (işin, xidmətin) təhlükəsizliyi anlayışına nəzər yetirək. Malın (işin, xidmətin) təhlükəsizliyi –maldan (işin, Xidmətin nəticəsindən) istifadə edilməsinin, onun saxlanılmasının, daşınmasının, işlədilməsinin. Onun saxlanılmasının adı şəraitində və ya işin görülməsi (xidmət göstərilməsi) prosesində istehlakçıların həyatına, sağlamlığına əmlakına, habelə ətraf mühitə zərər vurulmasının istisna olmasıdır.

Obyektiv cəhətdən cinayətin edilmə aktlarından biri kimi də çəkide aldatma – kəmiyyət miqdarına görə alıcılara az miqdarda malın verilməsi çıxış edir. Çəkide aldatma müxtəlif üsullarla həyata keçirilə bilər: məsələn. Ağırliq daşlarının əlavə edilməsi, satıcı tərəfindən malın qəfildən, cəld atılması və s.

hesabına görə aldatma əməlin edilməi üsullarından biridir. Bu akt satıcıya pulu qaytardıqda onun həcmnin artıq verilməsində və ya sənədlərdə bunun əks etdirilməsində ifadə olunur.

Obyektiv cəhətin əlavə əlaməti kimi cinayətin edilmə yeri mənsubiyyətindən asılı olmayaraq ticarət və ya yeyinti müəssisələri, habelə fərdi sahibkarların yerləşdiyi yerdir.

CM-in 200.1-ci maddəsinin subyektı xüsusiyyətdir. Burada malların bölgüsünü və ya əhaliyə xidmət göstərən təşkilatların işçiləri, habelə eyni funksiyaları həyata keçirən fərdi sahibkarlar. Eləcə də ekspeditor- sürücülər və s. 16 yaşına çatmış anlaqlı olan şəxslər subyek kimi qiymətləndirilir.

CM-in 200.2-ci maddəsi 200.1ci maddədə təsbit olunmuş əməlin tövsifedici əlamətlərini əks etdirmişdir: 1. təkrar törədilməsi;

2. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi; 3. Külli miqdarda ziyan vurmaqla törədilməsi.

CM-in 200.1-ci maddəsinə təhlil edərək, təcrübədə bu cinayətlərin törədilməsi ilə bağlı müxtəlif bölgülərə əsaslanaraq bu cinayətin aşağıdakı növlərini fərqləndirmək olar:

1. xeyli və külli miqdarda aldatma; 2. bu cinayətlərə görə əməllər məhkum olunmuş şəxs tərəfindən istehlakçıları aldatma; 3. Təkrar və ya mütəmadi istehlakçıları aldatma.

CM-in 200.3 –cü maddəsi 200.1-ci maddədə nəzərdə tutulmuş tərkibdə heç bir oxşarlıq təşkil etməyən və fərqli obyektə nəzərdə tutulan əməl göstərilmişdir.

Ümumiyyətlə ticarət–istehlakçılara keyfiyyətsiz məhsulların daxil olmasının qarşısını alan səddir. Belə ki, alıcılara pis keyfiyyətli, qeyri-standart məhsulların çsətilməsi Azərbaycan dövləti iqtisadiyyatının aparılması prinsiplərini pozur və vətəndaşlara, hüquqi şəxslərə müvafiq olaraq, fiziki, mənəvi və maddi ziyan vurmuş olur.

Bu əməlin obyektə-əhalini keyfiyyətli məhsullarla təmin edilməsi üzrə müəssisələrin, təşkilatların və fərdi sahibkarların fəaliyyətini nizamlayan ictimai münasibətlərdir. Bununla yanaşı, pis keyfiyyətli məhsulların satışı nəticəsində

vətəndaşların və yni başlıcası, onların sağlamlığına və həyatına maddi ziyan vurulur.

Cinayətin predmeti pis keyfiyyətli, müəyyən olunmuş standartlara cavab verməyən və istehlak üçün yararsız olan mallar və əşyalardır.

Məhsul dedikdə, əmək tətbiq edilməklə, satış üçün istehsal edilmiş və istehlak dəyərinə malik əmtəələr başa düşülür. məhsulun keyfiyyətinə qoyulan tələblər ümumi şəkildə «İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununda aşağıdakı kimi müəyyən olunmuşdur. Malların təhlükəsiz olması. Malın konstruksiyasında, reseptində qüsurların olmaması və s.

«Standartlaşdırma haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunua müvafiq olaraq, standartlaşdırma məhsullar üçün norma, qayda və xarakteristikaları müəyyən fəaliyyət olub. Məhsulların insanın həyatı. Sağlamlığı, əmlakı və ətraf mühit üçün təhlükəsizliyinin və bir sıra səbəbləri təmin etmək məqsədi daşıyır.

Standartlaşdırma Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qəbul etdiyi normativ aktlarla müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

Pis keyfiyyətli məhsul dedikdə, sertifikatlaşdırılması məcburi hesab edilən, lakin uyğunluq sertifikatı alınmamış və ya sertifikatlaşdırılması məcburi hesab edilməsə də. Təhlükəsizliyi insan üçün standartlarda müəyyən olunmuş tələblərə cavab verməyən məhsullar başa düşülür.

Bu cinayət obyektiv cəhətdən pis keyfiyyətli məhsulların istehsalı, satışı buraxılması və ya belə məhsulların keyfiyyətsiz olmasının gizlədilməsi zərər vurduqda, habelə ehtiyatsızlıqdan zərər çəkmiş şəxsin ölümünə və ya digər nəticələrə səbəb olduqda cinayət hesab edildiyindən və bu ictimai təhlükəli nəticənin baş verməsi ilə cinayətin başa çatdığını nəzərə alaraq, konstruktiv quruluşuna görə maddi sayılır.

Təhlil olunan cinayət əməli subyektiv cəhətdən dolayı qəsdlə edilə bilər. Şəxs pis keyfiyyətli məhsullar istehsal etdiyini, çatışa buraxıldığını və ya belə məhsulları satdığını, onların keyfiyyətsiz olduğunu gizlətdiyini dərk edir, bunun istehlakçıların sağlamlığına az ağır və ya ağır zərər vura biləcəyini qabaqcadan

görür və buna şüurlu surətdə yol verir. Lakin bu əməlin ehtiyatsızlıqdan edilməsi istisna olmamalıdır, çünki hər bir pis niyyətli ilk baxışdan CM-nin 200.3-cü və 200.4-cü maddələrinin dispozisiyasında göstərilmiş nəticələrə səbəb olacağını bildirmir və şəxsin belə nəticənin baş verməsini görə bilməli olduğu halda görməməsi mümkün sayıla bilər.

CM-in 200.1-ci maddəsində göstərilmiş cinayətin subyektiv cəhəti birbaşa qəsdlə ifadə olunur, yəni şəxs istehlakçını malın ölçüsünə, çəkisinə, hesabına, habelə istehlak xüsusiyyəti və ya keyfiyyətinə dair xeyli miqdarda aldatdığını dərk edir və tamah niyyəti ilə bunu arzulayır. Lakin bu cinayətin digər motivlə törədilməsi də müşahidə olunur. Məsələn, öz təqsiri olmadan işində müəssisəsini təmir etməkdən ötrü vəsaitin əldə edilməsi niyyəti ilə və s.

Bu cinayətin subyektiv xüsusiyyəti. Lakin subyektiv cəhətin formasından asılı olaraq subyektiv əlamətləri dəyişir. Pis keyfiyyətli məhsulların istehsalı zamanı yalnız subyektiv yalnız istehsal təşkilatlarının rəhbərləri və ya fərdi sahibkar ola bilər. Belə məhsulların satışa buraxılması zamanı da subyektiv yalnız həmin məhsulları satışı buraxan təşkilatların rəhbərləri və fərdi sahibkarlar ola bilər.

Cinayət qanunvericiliyinin qəbulundan sonra dövlətin və cəmiyyətin müxtəlif sahələrində olduğu kimi iqtisadi fəaliyyət sahəsində də yeni-yeni ictimai münasibətlərin cinayət hüquqi nizamlanması tələb olunur.

Belə ki, ölkənin iqtisadi sisteminin, dövlət nəzarətində olmayan iri həcmdə pul vasitəsi və digər maddi sərvətlərin ümumi pul dövriyyəsinə daxil olmasından qorunması. İqtisadi fəaliyyət sahəsində pul-kredit münasibətlərinin nizama salınması, eləcə də mütəşəkkil cinayətkar dəstələr və bu dəstələrin üzürlü olmayan şəxslər tərəfindən gəlir əldə etməyə göndərilmiş cinayətkar fəaliyyətin xəbərdar edilməsi, qeyri-leqal fəaliyyət nəticəsində əldə edilmiş pul vəsaiti və digər maddi sərvətlərlə maliyyə əməliyyatları aparılmasının, müxtəlif növ sahibkarlıq fəaliyyətində onlardan istifadə edilməsinin, mülki hüquq və vəzifələrin yaranmasına, dəyişməsinə və xitam olunmasına yönəldilmiş əqdlərin bağlanması qarşısının alınması məqsədilə- qanunsuz yolla əldə edilmiş pul vəsaiti və digər maddi sərvətlərin qanuniləşdirilməsi (leqallaşdırılması)

- ölkədə bank sisteminin etibarlılığının və sabitliyinin, eləcə də mərkəzləşmiş bank nəzarətinin təmin edilməsi, kommersiya banklarının nizama salınması, vətəndaşlara, təşkilatlara və dövlətə maddi ziyan dəyməsinin, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə, «Azərbaycan Respublikasındabanklar və bank fəaliyyəti haqqında» Qanuna əsasən qeydiyyatızsız və ya lisenziyasız bank fəaliyyəti ilə məşğul olmanın qarşısının alınması məqsədilə;

- bank fəaliyyəti ilə qanunsuz məşğul olma əməllərinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində kriminallaşdırılmasını zəruri hesab etmək olar.

NƏTİCƏ

Dövlətin, vətəndaşların və təşkilatların maddi maraqlarının müdafiəsi, onların sosial rifahının yüksəldilməsi iqtisadi sahədə törədilən ictimai –təhlükəli əməllərin qarşısını almaqla və onlara görə cinayət –hüquqi qadağalar müəyyən etməklə mümkündür.

Belə ki, təhlili aparılan mövzu «İqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlərdən» bəhs edir və bu fəsilə daxil olmuş əməllər qruplaşdırılaraq hər bir tərkib ətraflı araşdırılmış və təsbit olunmuşdur. Burada qanuni sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, onun inkişafına şəraitin yaradılması, əmtəə nişanlarından düzgün istifadə və düzgün reklam etmə, kommersiya və ya bank sirri olan məlumatların mühafizəsi, dövrüyyədə olan əmtəə üzərində dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi, kredit münasibətlərinin düzgün nizama salınması qaydaları, inhisarçılığın ləğvi və rəqabətin inkişaf etdirilməsi, əqdin qanunauyğun surətdə bağlanması və ya ondan imtina etmə, qiymətli kağızlar üzərində vahid nəzarətin təşkili, saxta pul və qiymətli kağızların dövrüyyədən çıxarılması və digər ictimai münasibətlərə qəsd edərək, dövlətimizin iqtisadi potensialına ziyan yetirə bilən əməllərə cinayət- hüquqi qiymət verilmişdir.